

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Ella Ruuskanen

Aikuisten mediakasvatus liikkeelle!

Mikkelin seutukirjaston liikkuvien palveluiden mahdollisuudet aikuisten mediakasvatukseen

Opinnäytetyö

Syksy 2021

SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Tradenomi (AMK), Kirjasto- ja tietopalveluala

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Tutkinto-ohjelma: Tradenomi (AMK), kirjasto- ja tietopalveluala

Tekijä: Ruuskanen, Ella

Työn nimi: ”Aikuisten mediakasvatus liikkeelle!” – Mikkelin seutukirjaston liikkuvien palveluiden mahdollisuudet aikuisten mediakasvatukseen

Ohjaaja: Sari Mäkinen-Laitila

Vuosi: 2021

Sivumäärä: 56

Liitteiden lukumäärä: 3

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Mikkelin seutukirjaston liikkuvien palveluiden mahdollisuuksia aikuisten mediakasvatukseen. Työ on tilaustyö Mikkelin seutukirjastolta.

Opinnäytetyö alkoi taustaosuudella, jossa esiteltiin Mikkelin seutukirjastoa, liikkuvia palveluita sekä tuotiin esiin asiakasnäkökulmaa ennen liikkuvien palveluiden aloitusta. Teoriaosuudessa taas käytiin läpi aikuisten mediakasvatusta sekä pohdittiin aikuisten mediakasvatukseen liittyviä palveluja saavutettavuuden näkökulmasta. Tutkimus oli kvalitatiivinen ja tässä tutkimuksessa käytettiin sekä teemahaastattelua että dokumenttianalyysiä. Opinnäytetyötä varten haastateltiin Mikkelin seutukirjaston liikkuvien palveluiden työntekijää sekä Porin kaupunginkirjaston mediakasvatussuunnitelmaa tekemässä mukana ollutta kirjaston henkilökunnan jäsentä. Dokumenttianalyysin avulla tarkasteltiin Mikkelin sekä Porin kirjaston mediakasvatussuunnitelmia ja asiakasnäkökulmaan liittyvää dokumenttia. Haastatteluissa keskusteltiin molempien kirjastojen mediakasvatussuunnitelmista, kirjastopalveluiden aikuisasiakkaista, henkilökunnan osaamisen kehittämisestä sekä Mikkelin seutukirjaston työntekijältä kysyttiin haastattelun lopuksi palautetta mediakasvatuksen vuosikellosta.

Opinnäytetyö oli muodoltaan sekä tutkimuksellinen että tuotos. Tutkimuksellinen osuus tässä työssä oli se, että työ on itsenäinen selvitys, joka pohjautuu dokumenttianalyysiin ja haastatteluihin ja jonka avulla luotiin toimintamalli. Tuotoksen osuus tutkimuksessa oli liikkuville palveluille suunnattu mediakasvatuksen vuosikello, joka oli jo alussa tavoitteena luoda tämän opinnäytetyön pohjalta. Vuosikello oli suunniteltu teoriaosuudessa ja haastatteluissa kerättyjen tietojen avulla.

Tutkimuksesta nousi esiin, että kirjastoilla on keinoja saada yhteys vaikeasti tavoitettaviin aikuisryhmiin sekä mediakasvatuksen avulla parantaa heidän digitaitojaan. Myös aikuisten mediakasvatukseen liittyvät uudet yhteistyöverkostot olisivat tarpeellisia, jotta mediakasvatustyö tulisi helpommaksi ja laajemmin kaikkien toimijoiden tietoon.

¹ Asiasanat: mediakasvatus, liikkuvat palvelut, aikuiset, kirjasto

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Business and Culture

Degree programme: Library and Information Services

Author/s: Ruuskanen, Ella

Title of thesis: Adult's media education on the move! – Mikkeli Regional Library's mobile library service's opportunities do media education for adults

Supervisor(s): Sari Mäkinen-Laitila

Year: 2021

Number of pages: 56

Number of appendices: 3

The aim of thesis study was to find out how Mikkeli Regional Library's mobile library services could contribute to adults' media education. The study was commissioned by Mikkeli Regional Library.

The thesis starts with the introduction of Mikkeli Regional Library and its mobile library services. It also includes a section on customers' wishes collected from the documents of a public hearing. The theory section of the thesis focuses on services related to adults' media education and accessibility. The study employed a qualitative approach and was conducted using a focused interview and documentary analysis. The participants in the focused interview were employees of Mikkeli Regional Library and Pori City Library. The above-mentioned libraries' media education plans and a document on the customer perspective were studied using a documentary analysis. At the interview, both libraries' media education plans, adult customers, and the development of staff's skills were discussed. Furthermore, feedback was requested from the employee of Mikkeli Regional Library was about the annual planning cycle plan designed based on this thesis.

This thesis is both a study and a product. The research contribution consists of an independent survey based on the documentary analysis and interviews used to create a model of action. The product of this thesis is the annual planning cycle for mobile library services. The annual planning cycle was designed on the basis of the theory section and interview.

The conclusion of the thesis is that library has ways to connect with difficult target groups and to improve their media skills through media education. Those working in media education also hope for better and wider collaborative networks.

¹ Keywords: media education, mobile library services, adults, library

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
1 JOHDANTO	5
2 MIKKELIN SEUTUKIRJASTO	7
2.1 Kirjaston esittely	7
2.2 Liikkuvat palvelut	8
3 AIKUISTEN MEDIAKASVATUS KIRJASTOSSA	10
3.1 Aikuisten mediakasvatus	10
3.2 Saavutettavuusnäkökulma liikkuvissa palveluissa	14
4 TUTKIMUSMENETELMÄT	17
4.1 Tutkimusongelma ja -kysymykset	17
4.2 Opinnäytetyön muodot	17
4.3 Kaksi laadullisen tutkimuksen menetelmää	18
4.4 Tutkimuksen eettisyys	20
5 TEEMAHAASTATTELUN TULOKSET	22
5.1 Mediakasvatussuunnitelma käytännössä Porin kaupunginkirjastossa	22
5.2 Liikkuvien palveluiden mediakasvatus Mikkelin seutukirjastossa	24
6 DOKUMENTTIANALYYSIT	27
6.1 Asiakasnäkökulma ennen liikkuvien palveluiden aloitusta	27
6.2 Mikkelin seutukirjaston aikuisten mediakasvatussuunnitelma	29
6.3 Mikkelin seutukirjaston ja Porin kirjaston mediakasvatussuunnitelman vertailu ...	31
7 MEDIAKASVATUKSEN VUOSIKELLO MIKKELIN SEUTUKIRJASTON LIIKKUVILLE PALVELUILLE	37
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	39
LÄHTEET	43
LIITTEET	46

1 JOHDANTO

Tämän työn tarkoituksena oli selvittää Mikkelin seutukirjaston liikkuvien palveluiden mahdollisuuksia kaikille aikuisryhmille suunnattuun mediakasvatukseen. Työn aihe saatiin Mikkelin seutukirjastolta tilauksena. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten liikkuvat palvelut voivat hyödyntää mediakasvatusta aikuisille suunnatuissa palveluissaan ja miten sitä voitaisiin tuoda kaikille aikuisryhmille.

Mikkelin seutukirjasto on verkosto, jossa toimii monta eri kirjastoa Etelä-Savon alueella. Työntekijöitä on tällä hetkellä 43 ja kirjastoverkosto palvelee niin aikuisia kuin lapsia. Mikkelin seutukirjasto on osa Lumme-kirjastokimppaa, johon kuuluu kahdeksan muuta kirjastoa Mikkelin kirjastoverkoston lisäksi. Liikkuvat palvelut ovat uusi kirjastopalveluiden muoto Mikkelin seutukirjastossa. Liikkuvat palvelut on luotu kolmen lakkautetun lähikirjaston tilalle, jotta kaikki saisivat edelleen kirjastopalveluita omalla alueellaan. Tämä koskee niin yksityishenkilöitä, kuin esimerkiksi kouluja ja päiväkoteja. Liikkuvien palveluiden pääasiallinen toimintatapa tällä hetkellä ovat kirjaston eri toimipisteissä toteutettavat pop up -kirjastot.

Kirjastolain (L 29.12.2016/1492) yhtenä tavoitteena on se, että kaikille on taattava yhdenvertaiset mahdollisuudet sivistykseen ja kulttuuriin. Tavoitteena on myös se, että kirjaston tulee tarjota mahdollisuus elinikäiseen oppimiseen sekä osaamisen kehittämiseen. Nämä tavoitteet korostavat tässä tutkimuksessa esille tulevia seikkoja niin saavutettavuuteen kuin aikuisten mediakasvatukseenkin liittyen. Näiden tavoitteiden toteuttamiseksi on syytä pohtia, miten Mikkelin seutukirjaston liikkuvat palvelut voisi kehittää toimintaansa paremmin kaikkia kansalaisia palvelevaksi yksiköksi.

Aikuisille suunnattu mediakasvatus on tullut kunnolla esille vasta viime vuosina. Aikaisemmin mediakasvatusta on järjestetty pääosin lapsille ja nuorille, mutta nyt on havahduttu myös aikuisten mediakasvatuksen tarpeisiin. Aikuisten ollessa iso ja laaja ryhmä erilaisia ihmisiä, on mediakasvatusta ollut vaikeaa kohdistaa aikuisille yleisesti. Siksi tässä työssä on otettu huomioon myös saavutettavuuteen liittyvä näkökulma. Monet aikuisryhmät tarvitsevat erityistä tukea, joten mediakasvatuksessa tulee puhua myös sen saavutettavuudesta, jotta sitä voidaan tarjota kaikille.

Työn aihe on tärkeä, koska liikkuvat palvelut ovat uusi kirjastopalveluiden muoto Mikkelissä ja mediakasvatus on yksi kirjaston tärkeimpiä palveluita. Mediakasvatuksen merkitys nyky-yhteiskunnassa on mittava, koska moni asia toimii verkosta käsin. Ilman mediakasvatusta monet aikuiset ovat vaarassa syrjäytyä ilman ohjeita ja neuvoja digitaalisessa maailmassa. Tutkimuksen tärkeyttä korostaa myös se, että Mikkelin seutukirjasto on vasta julkaissut aikuisille suunnatun mediakasvatussuunnitelman, jota he haluavat hyödyntää kaikissa palveluissaan.

Opinnäytetyön alussa esitellään Mikkelin seutukirjasto ja liikkuvien palvelut sekä tuodaan esiin kirjaston asiakkaiden näkökulmia ja toiveita liikkuvien palveluiden toiminnasta ennen palvelun aloittamista. Nämä kappaleet ovat tutkimuksen taustaa. Teoriaosa koostuu aikuisten mediakasvatuksen määrittelystä ja sen saavutettavuuden pohtimisesta sekä niiden yhteydestä kirjastoon. Tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua sekä dokumenttianalyysiä. Tutkimuksessa haastatellaan sekä Mikkelin seutukirjaston liikkuvien palveluiden työntekijää että Porin kaupunginkirjaston kirjastonhoitajaa. Haastattelut toteutettiin etäyhteydellä sekä litteroitiin jälkikäteen.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset liittyvät siihen, miten liikkuvat palvelut voivat tuoda mediakasvatusta esiin toiminnassaan ja miten mediakasvatusta voidaan toteuttaa kaikille aikuisryhmille liikkuvien palveluiden kautta. Opinnäytetyön tuloksena syntyi vuosikello, jonka tarkoituksena on olla hahmotelma siitä, miten liikkuvat palvelut voivat hyödyntää mediakasvatusta omissa palveluissaan. Vuosikellon rakenne koostuu kuukausittaisista teemoista, jotka tukevat mediakasvatusta.

2 MIKKELIN SEUTUKIRJASTO

2.1 Kirjaston esittely

Mikkelin seutukirjaston palveluverkosto toimii Mikkelin alueella. Mikkelin keskustassa toimii pääkirjasto, mutta pääkirjaston lisäksi verkostoon kuuluu myös Anttola, Haukivuori, Otava, Ristiina sekä Suomenniemi, jotka ovat lähikirjastoja. Seutukirjastot, jotka kuuluvat Mikkelin kirjastojen verkostoon, ovat Hirvensalmella, Kuortissa, Pertunmaalla sekä Puumalassa. Seutukirjastot siis ostavat kirjastopalvelut Mikkelin kaupungilta. Tällä hetkellä Mikkelin seutukirjastossa on töissä 35 työntekijää. (Organisaatio ja hallinto, [viitattu 5.4.2021].)

Mikkelin seutukirjasto kuuluu Lumme-kirjastokimppaan. Mikkelin alueen kirjastojen lisäksi kirjastokimppaan kuuluu Mäntyharju, Pieksämäki, Enonkoski, Juva, Joroinen, Rantasalmi, Savonlinna sekä Varkaus. Lumme-kimppaa yhdistää niin sama asiakasrekisteri kuin yhteinen kirjastojärjestelmäkin (Lumme-kirjastot ja alueellinen kirjastoyhteistyö, [viitattu 5.4.2021]).

Mikkelin seutukirjasto tarjoaa erilaisia tapahtumia ja palveluita kaikenikäisille. Lapsille ja koululaisille on tarjolla kirjakasseja, joita voi hyödyntää kouluissa ja päiväkodeissa (Liikkuvat palvelut ja kirja-auto Mirja, [viitattu 8.9.2021].) Kirjasto on mukana myös koululaisten ja eskareiden kirjastonkäytönopetuksessa. Kirjastopolun avulla. Kirjastopolku on suunniteltu yhteisesti perus- ja esiopetuksen kanssa tukemaan lukutaitoja, kirjastonkäyttöä sekä tieto- ja viestintäteknologisia taitoja erilaisten kehitystasoon sopivien sisältöjen avulla. Kirjastopolku on toteutettu osana Kirjasto ja uusi opetussuunnitelma-hanketta (Kirjastopolku [viitattu 4.8.2021].) Näiden lisäksi osassa Mikkelin seutukirjaston kirjastopalveluita on tarjolla lukukoiratoimintaa, jossa lapsi pääsee lukemaan koiralle. Se edistää lapsen lukutaitoa sekä -intoa ja tuo varmuutta lukemiseen. Tällä hetkellä kirjastoissa työskentelee kuusi lukukoira. (Lukukoirat, [viitattu 4.8.2021].) Monissa kirjastoissa pidetään myös säännöllisesti satutuokioita ja -tunteja (Satutunnit ja tuokiot, [viitattu 4.8.2021]).

Aikuisryhmille taas on tarjolla sekä perinteisiä lukupiirejä, että myös verkkolukupiiri (Lukupiirit, [viitattu 12.8.2021]). Tarjolla on myös erilaisia ryhmäopastuksia kirjaston palveluihin (Ryhmäopastukset ja muut ryhmien palvelut [viitattu 4.8.2021]). Mikkelin

seutukirjastossa toimii Lukuneuvoja-palvelu, jonka kautta jokainen voi saada lukuvinkkejä sähköpostiinsa sekä halutessaan myös kirjakassin kerättynä kirjastosta. (Lukuneuvoja, [viitattu 12.8.2021].) Mikkelin seutukirjasto tarjoaa myös kotipalvelua yhteistyössä Mikkelin Setlementti ry:n kanssa. Kirjastoringiksi kutsuttu palvelu hoitaa liikuntaesteisten asiakkaiden aineiston lainaamisen sekä palauttamisen heidän puolestaan. (Kirjastoringi, [viitattu 12.8.2021].)

Mikkelin seutukirjastossa tehtiin ja julkaistiin aikuisten mediakasvatussuunnitelma, koska aikuisten mediataitojen ja erilaisten lukutaitojen puutteellisuudesta oltiin huolissaan. Suunnitelma tehtiin Itä-Suomen aluehallintoviraston rahoittaman hankkeen avulla, jonka kautta tutustuttiin kirjastoissa meneillään olevaan mediakasvatustyöhön sekä mediakasvatukseen liittyviin muihin hankkeisiin ja suunnitelmiin. (Murtonen & Valjakka 2020.)

2.2 Liikkuvat palvelut

Liikkuvat palvelut on uusi kirjastopalvelujen muoto, joka tuo aineistoa sekä kirjastohenkilökuntaa kirjaston ulkopuolelle. Se on luotu mahdollistamaan kirjastopalveluita niille asiakaskunnille, joiden lähikirjaston Mikkelin kaupunki päätti lakkauttaa vuonna 2020. (Liikkuvat kirjastopalvelut ja kirja-auto Mirja, [viitattu 8.9.2021].) Lakkautettuihin kirjastoihin kuuluu Rantakylän, Kalevankankaan sekä Lähemäen lähikirjastot. Alun perin Mikkelin kaupunki esitti, että näiden kolmen kirjaston lisäksi lakkautettaisiin myös Otavan ja Suomenniemen kirjastot. Nämä kirjastot kuitenkin poistettiin lakkautusuhan alta. (Ruokoski 2019.)

Liikkuvien palveluiden tarkoitus on tuoda kirjastopalvelut asiakasryhmien luo pop up-kirjastoilla Mirja-auton avulla. Niitä toteutetaan Kalevankankaan, Sairilan ja Rantakylän kouluilla sekä Rantakeitaan ja Paukkulan tiloissa. Mirja-auto kiertää neljän viikon välein näissä paikoissa. Pop up-kirjastoissa on valikoima kirjoja, mutta se kuitenkin vaihtelee säännöllisesti. Mirja-auton aikataulussa on myös kerrottu mille kohderyhmälle mikäkin käynti on kohdennettu. Vieraillessaan kouluilla autossa voi olla joko 1–6 tai 7–9 luokkalaisille suunnattua aineistoa. Muissa paikoissa aineistoa voi olla myös aikuisille sekä päiväkot-

ikäisille. Kirjojen lainaamisen ja palauttamisen lisäksi voi tehdä varauksia tai hankkia kirjastokortin. (Liikkuvat palvelut, [viitattu 8.9.2021].)

Liikkuvat palvelut tarjoavat pop up-kirjastojen lisäksi myös kirjakassipalvelua heidän reitillään oleville kouluille. Myös kouluille tarkoitettut kirjavinkkaukset hoituvat liikkuvien palveluiden toimesta. Liikkuvat palvelut panostavat myös erityisopetuksen kanssa tehtävään yhteistyöhön. Liikkuvilta palveluilta voi tilata myös satutunteja, sanataidepajoja ja kirjavinkkauksia kaikille ryhmille sopimuksen mukaan. (Liikkuvat palvelut, [viitattu 8.9.2021].)

Aikuisryhmiä kannustetaan lukemaan Lukuneuvoja-palvelun avulla, josta voi tilata kirjakasseja liikkuvien palveluiden mukana eri pisteisiin, jossa pop up -kirjastoja järjestetään. Lukuneuvoja-palvelun lisäksi Rantakeitaan pop up -kirjastossa on mahdollista noutaa varauksia, sekä siellä on iso lehtitabletti, jota voi käyttää aina uimahallin ollessa avoinna. (Liikkuvat kirjastopalvelut ja kirja-auto Mirja, [viitattu 8.9.2021].)

Tällä hetkellä liikkuvissa palveluissa työskentele kaksi kirjastonhoitajaa, jotka hoitavat kaiken liikkuviin palveluihin liittyen. He ovat suunnitelleet toiminnan ja koonneet kokoelman. (Liikkuvat kirjastopalvelut ja kirja-auto Mirja, [viitattu 8.9.2021].)

Opinnäytetyöhön on saatu aihe suoraan Mikkelin seutukirjastolta, koska siellä on vuonna 2020 julkaistu aikuisten mediakasvatussuunnitelma, jota halutaan hyödyntää myös liikkuvien palveluiden toiminnassa. Aihe on valittu myös esittelemään uudenlaisen palvelun luomia mahdollisuuksia ja kokeiluja sekä tuomaan aikuisten mediakasvatustyötä näkyvämmäksi.

3 AIKUISTEN MEDIAKASVATUS KIRJASTOSSA

3.1 Aikuisten mediakasvatus

Mediakasvatuksen tarkoituksena on opettaa havaitsemaan median vaikutuksia sekä sen merkitystä arjessa. Mediakasvatus pitää sisällään niin mediavälineiden käytön, mediasisällön analysoinnin sekä median tarkastelun osana ihmisen jokapäiväistä elämää. Mediakasvatus on myös ymmärrystä ja kykyä arvioida sen vaikutuksia yksilön arkeen sekä koko yhteiskuntaan. (Mediakasvatusseura, [viitattu 24.4.2021].) Mediakasvatus antaa suuntaviivoja mediakulttuurissa toimimiseen, jotka tukevat hyvinvointia ja kehittävät valintojen tekemistä (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2021).

Mediakasvatusta toteutetaan yleisissä kirjastoissa aktiivisesti. Mika Mustikkamäki (2014, 6–9) tuo Mediakasvatus yleisissä kirjastoissa: suosituksia ja suuntaviivoja-verkkojulkaisussa esiin monia näkökulmia siitä, miksi mediakasvatusta tarvitaan kirjastoissa. Hän vetoaa kirjastolakiin sekä Yleisten kirjaston laatusuositukseen, jotka molemmat puoltavat mediakasvatusta. Mustikkamäki tuo esiin, että kirjastojen tehtävänä on niin ehkäistä syrjäytymistä kuin kaventaa digitaalista informaatiokuilua, mutta niiden tarkoituksena on myös vahvistaa tasa-arvoa, toteuttaa kansalaisten perusoikeuksia sekä kehittää heidän osaamistaan ja lisätä hyvinvointia. Mustikkamäki esittää, että kirjaston huolehtiessa mediakasvatuksesta, se pysyy myös itse mukana muutoksissa, joita digitaaliset sisällöt, uudet teknologiat sekä sosiaalinen media tuovat mukanaan. Kirjaston asiakkaat käyttävät nykypäivänä monenlaisia medioita ja alustoja, joissa kirjastojenkin on oltava mukana. Mediakasvatuksen avulla kirjastot pysyvät mediayhteiskunnassa kiinni ja pystyvät tarjoamaan asiakkailleen sisältöjä, jotka tukevat eri lukutaitoja (Suomen kirjastoseura 2014, 6–9).

Mustikkamäki (2014, 6–9) sanoo myös, että kirjasto on eräänlainen kolmas tila kodin ja koulun ulkopuolella, niin fyysisesti kuin psyykkisestikin. Kirjastossa voi rakentaa omaa identiteettiään rauhassa toteuttaen itseään ja hyödyntämällä sisältöjä niin kuin itse haluaa. Mustikkamäen mukaan kirjaston on tiedettävä paikkansa mediakasvatuksessa. Kirjasto voi olla esimerkiksi kodin ja koulun välinen yhteyksien luoja tai paikka, jossa asiakkaan ei ole oltava samanlainen mediankäyttäjä kuin muissa hänen arjen ympäristöissään. Kolmas tila -

ajatuksen kautta kirjasto voi muuntautua minkäläiseksi vain alustaksi erilaisille toiminnoille sekä toimijoille. Kirjasto voi myös parhaassa tapauksessa saavuttaa sellaisia kohderyhmiä, jotka mielletään muuten vaikeaksi tavoittaa, kuten esimerkiksi nuoret miehet, jotka Mustikkamäki ottaa esimerkiksi julkaisussaan (Suomen kirjastoseura 2014, 6–9).

Liikkuvien palveluiden ollessa kirjastopalvelu, jolla ei ole vakituista paikkaa, kolmas tila-ajattelu muuttuu hiukan. Liikkuvilla palveluilla on säännölliset paikat, johon he tuovat aineistoja sekä palveluita, mutta ne viedään aina pois pop up -kirjaston päättyessä. Tässä tapauksessa siis liikkuvat palvelut luovat kolmannen tilan johonkin aivan muualle kuin kirjastoon, kun normaalisti kirjaston tilat muovataan kohderyhmälle sopivaksi. Tämä edesauttaa entisestään saavuttamaan erilaisia kohderyhmiä, josta jo aikaisemmin on mainittu. Liikkuvien palveluiden kiertävän toiminnan avulla uimahallin ja koulujen auloista tulee kirjastoja, joissa kaikki voivat käydä ilman, että täytyy mennä perinteiseen kirjastoon.

Mediakasvatusta tehdään kirjastojen lisäksi esimerkiksi kouluissa, varhaiskasvatuksen piirissä, nuorisotyön parissa sekä erilaiset järjestöt tarjoavat mediakasvatusta (Mediakasvatusseura, [viitattu 24.4.2021]). Mediakasvatukseen liittyy myös vahvasti pelikasvatus. Pelikasvatuksen tarkoituksena on tuoda esiin pelaamisen hyviä vaikutuksia, sekä keskittyä pelaamiseen osana yhteiskuntaa ja tuoda esiin myös pelien haittoja. Samalla pelikasvatus esittää myös pelaamisen kasvatuksellista näkökulmaa ja haluaa tuoda esiin siihen liittyviä ilmiöitä. Pelikasvatusta tarvitsevat niin lapset kuin aikuisetkin, koska pelit ja niiden maailma on arjessa mukana. Pelikasvatusta voi verrata nykypäivänä vaikka liikennesääntöjen opetteluun, koska molempia tarvitaan säännöllisesti. Ihmisten ollessa tietoisia peleistä ja pelaamisesta, niiden haitat vähenevät ja hyödyt kasvavat. (Pelitaito, [viitattu 7.9.2021]).

Opetus- ja kulttuuriministeriö on julkaissut Kansalliset mediakasvatuserälinjaukset (2019, 14–18), jossa ensimmäisenä tavoitteena on kattava mediakasvatus. Tavoitteella pyritään huomioimaan kaikki eri aihepiirit ja ryhmät sekä parantamaan esimerkiksi verkostotyötä, viestintää, alueellista mediakasvatustyötä sekä eri toimijoiden vahvuuksia. Toisena tavoitteena on laadukas mediakasvatus. Tämän tavoitteen tarkoituksena on taas taata, että mediakasvatusosaamista, sen arviointia ja toimintatapoja kehitetään systemaattisesti. Myös mediakasvatuksen kansainvälisen ja kotimaisen yhteistyön tekemistä, sen

tutkimusperustaisuuden toteutumista ja arvopohjan sekä ajankohtaisuuden näkymistä tavoitellaan. Kolmas ja viimeinen tavoite linjauksissa on systemaattinen mediakasvatus, jossa tavoitteina on mediakasvatuksen rahoitus- ja tietopohjan vahvistaminen, johtamista ja suunnitelmallisuutta kehitetään sekä jo olemassa olevia mediakasvatuksen rakenteita hyödynnetään ja mallinnetaan.

Tämän tutkimuksen tuloksena syntynyt mediakasvatuksen vuosikello tukee kolmannen tavoitteen pyrkimystä kehittää suunnitelmallista mediakasvatusta. Liikkuvien palveluiden mediakasvatuksen vuosikellon tarkoituksena on se, että vuoden jokaiselle kuukaudelle on jokin mediakasvatukseen liittyvä teema, jota voidaan hyödyntää omassa toiminnassa. Tällöin suunnitelman ollessa valmiina, ei liikkuvien palveluiden työntekijöiden tarvitse itse keksiä kaikkea alusta, vaan suunnitelmasta on helppo silmällä teemoja ja ideoita sekä napata niitä erilaisiin tapahtumiin ja palveluihin. Vuosikellon tarkoituksena on helpottaa mediakasvatustyötä ja sisällyttää se vaivattomasti liikkuvien palveluiden arkeen.

Monet aikuiset ja ikääntyneet ovat ilman riittäviä mediataitoja. Siihen liittyy yleensä oma kiinnostus tai tarve mediataidoille, joiden seurauksena joko osaa käyttää medioita ja teknologiaa todella hyvin tai ei ollenkaan. Aina kuitenkin ikä ei selitä aktiivisuutta mediankäytössä, mutta eri aikuisryhmät käyttävät media-alustoja ja -välineitä lapsia ja nuoria vähemmän. Esimerkiksi yli 60-vuotiaat pelaavat erilaisia pelejä nuoria vähemmän, yli 45-vuotiaat käyttävät nettiä pääasiassa asioiden hoitamiseen tai uutisten lukemiseen ja yli 65-vuotiaissa on nuoria enemmän niitä, jotka sanovat, etteivät ole koskaan käyttäneet nettiä tai siellä olevia palveluita. (Kansallinen audiovisuaalinen instituutti 2016, 199–203.)

Suomessa on monia aikuisia, joiden tietotekniikan taidot eivät ole riittäviä siihen nähden, että niitä tarvitaan monissa arkisissakin asioissa. Puutteita voi olla luku- tai numerotaidoissa, jotka heijastavat esimerkiksi opiskeluun sekä muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan. Näitä taitoja voi kuitenkin parantaa ja tärkeää on, että oppiminen lähtee oppijasta itsestä. Mediakasvatuksessa tulisi ottaa huomioon jokaisen yksilölliset tarpeet, kiinnostuksen kohteet sekä taitotaso. (Kansallinen audiovisuaalinen instituutti 2016, 204–212.)

Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore ja Kansallinen audiovisuaalinen instituutti tekivät Aikuisten medialukutaidon edistämisen hyvät käytännöt ja kehittämistarpeet-selvityksen

(2021), jossa haluttiin tuoda esiin se, mitä aikuisten medialukutaidon kehittäminen on, millaisia haasteita siinä esiintyy ja miten ne voitaisiin ratkaista. Pelkästään kirjaston mediakasvattajat eivät olleet selvityksessä vastaajina, vaan paljon muidenkin tahojen asiantuntijoita oli mukana. Selvityksessä huomattiin, että medialukutaidolle ei ollut vain yhtä määritelmää sekä siihen liittyviä käsitteitä oli monenlaisia. Myös selvitykseen liittyvissä haastatteluissa ilmeni, että edelleenkin mediankäytön perustaidot eivät ole hallinnassa kaikilla aikuisilla. Tällaisia taitoja ovat esimerkiksi sosiaalisen median tai internetin käyttö. Nämä perustaidot kuitenkin nähdään kansalaistaitoina selvityksen mukaan, joten niiden edistämiseen on myös laitettu resursseja. Erityisesti nostettiin kuitenkin esille aikuisten kriittisen medialukutaidon opettaminen. (Kanerva & Oksanen-Särelä 2021.)

Selvityksessä ilmenee, että vaikka aikuisten mediakasvatuksen parissa on paljon toimijoita ja osaamista, ei aikuisille suunnattua mediakasvatustoimintaa ole silti liikaa. Aikuisia kuvataan myös vaikeaksi kohderyhmäksi, koska he ovat niin iso joukko. Esimerkiksi erot iän, elämäntilanteen ja mediataitojen suhteen luovat haasteita. Haasteita aikuisten mediakasvatukseen tuo myös se, etteivät kaikki ole erilaisten organisaatioiden tavoitettavissa, joten mediakasvattajien on koko ajan etsittävä uusia ja erilaisia keinoja tavoittaa heitä. Haastateltavien vastausten mukaan keskeinen mediakasvatustyötä eteenpäin vievä asia on yhteistyöverkostot, koska niiden kautta voidaan esimerkiksi jakaa ideoita, kehittää mediakasvatustoimintaa sekä säästää resursseja. Yhteistyöverkostojen muodostaminen voi olla kuitenkin vaikeaa esimerkiksi mediakasvatuksen parissa työskentelevien toimijoiden erilaisten tavoitteiden takia. Selvityksessä sanotaan, että tärkeää on verkostoitua myös muidenkin kuin vain oman alan toimijoiden kanssa. Tällöin päällekkäisen työn tekeminen vähentyy ja erilaisista mediakasvatukseen liittyvästä aineistoista voi tulla jopa valtakunnallisia, joita käyttää moni eri taho soveltaen niitä. (Kanerva & Oksanen-Särelä 2021.)

Yhtenä aikuisten mediakasvatuksen haasteena pidetään selvityksessä rahoitusta. Lasten ja nuorten mediakasvatusta rahoitetaan isoilla summilla, mutta aikuisten mediakasvatukseen on vaikeaa saada rahoitusta. Rahoitus tulee myös usein hankkeista, joten sen takia jatkuvan toiminnan ylläpitäminen ei onnistu. Suunnitelmallisuuden puute nähdään myös ongelmana aikuisten mediakasvatuksesta puhuessa. (Kanerva & Oksanen-Särelä 2021.)

Aikuisten mediakasvatus nähdään enemmän yhdessä pohtimisena ja oivaltamisen tukemisena, kuin opettamisena. Tällöin keskitytään useimmiten paremmin kohderyhmiin ja heidän elämäänsä sekä tarpeisiin. Myös mediakasvatuksen naamiointi ja yhdistäminen johonkin kohderyhmään kiinnostavaan elementtiin lisää motivaatiota osallistujien keskuudessa. Tärkeää on myös kysyä kohderyhmältä mitä he haluaisivat oppia, millaisia tavoitteita heillä on ja mikä mediakasvatuksen osa-alue kiinnostaa. Selvityksessä käy ilmi, että sitä kautta aikuisryhmien myös piilossa olevat tarpeet tulivat esiin ja sopivien toimintatapojen löytäminen oli mediakasvattajalle helpompaa. Kaikilla aikuisilla on erilaiset mediankäyttötaidot sekä kiinnostuksen kohteet mediassa, joten niitä tulisi kuunnella ja hyödyntää. Selvityksessä tuodaan esiin pelillistämistä, joka voi auttaa ja tuoda mediakasvatukseen uusia näkökulmia. (Kanerva & Oksanen-Särelä 2021.)

Selvityksessä tuodaan esiin myös tulevaisuuden kuvia aikuisten mediakasvatuksessa. Tärkeimpinä toiveina ja ratkaisuna on esitetty mediakasvatuksen tunnettavuuden lisäämistä, koordinaatiota ja ohjausta, tutkimusperustaisuuden vahvistamista, osaamisen lisäämistä mediakasvatuksen kentällä sekä rahoitusta tukemaan mediakasvatuksen toteuttamista. (Kanerva & Oksanen-Särelä 2021.)

3.2 Saavutettavuusnäkökulma liikkuvissa palveluissa

Saavutettavuuden tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja huomioida kaikenlaiset käyttäjät. Saavutettavuudesta puhutaan yleensä verkkopalveluiden yhteydessä, kun taas esteettömyys liittyy fyysiseen ympäristöön. Saavutettavuudessa on monia eri tasoja, koska myös ihmisryhmiä on erilaisia. Kaikille ei sovi samanlaiset saavutettavuusohjeet, joten on otettava huomioon eri asioita. (Celia, [viitattu 6.9.2021].)

Saavutettavuusdirektiivin ansiosta jokaisen viranomaisen tulee tehdä digitaaliset palvelut saavutettaviksi. Saavutettavuudella tarkoitetaan, että jokainen voi tarkastella eri verkkosivuja ja mobiilisovelluksia sekä niiden sisältöjä niin, että ne ovat ymmärrettäviä kaikille. Saavutettavuusdirektiivin tavoitteena on digitaalisten palveluiden laadun parantaminen, yhtenäistää Euroopan unionin saavutettavuuden toteuttamista sekä edistää sitä, että kaikki voisivat hyödyntää mahdollisuuksia digitaalisessa yhteiskunnassa.

Saavutettavuusdirektiiviä seurasi laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta, joka tuli voimaan 1.4.2019. (Valtiovarainministeriö, [viitattu 6.9.2021].)

Lain keskeisimmät vaatimukset ovat palautekanava saavutettavuuspalveluille, saavutettavuusseloste sekä eri palveluiden sisältöjen tulee täyttää saavutettavuusvaatimukset. Laki digitaalisten palveluiden tarjoamisesta varmistaa, että saavutettavuus on minimitasolla WCAG-ohjeistuksella. Ohjeistuksen tarkoituksena on, että jokainen voi erilaisista rajoitteista huolimatta käyttää verkkosisältöjä kaikilla päätelaitteilla. (Aluehallintovirasto, [viitattu 6.9.2021].)

Yleisten kirjastojen saavutettavuussuositus on Kuntaliiton julkaisema opas, joka käsittelee kirjastopalveluiden saavutettavuutta. Kirjaston periaatteisiin kuuluu olla kaikille avoin paikka, joten saavutettavuussuosituksen avulla sitä tavoitetta voidaan edistää entisestään. Suosituksessa tuodaan esiin, miten saavutettavuutta voidaan kehittää kokoelmien ja aineiston, asiakaspalvelun, tapahtumien, viestinnän, tilojen, pedagogisen toiminnan sekä hankintojen avulla. Kokoelmat ja aineistot -osiossa kiinnitetään huomiota saavutettaviin aineistoihin, kirjaston kokoelmatyöhön sekä yhteistyöhön erikoiskirjastojen kanssa. Asiakaspalvelussa tulee muistaa, miten kohdataan erilaiset asiakkaat sekä se, että asiakkaan yksityisyys säilyy joka tilanteessa. Tapahtumien parissa työskentelevien tulee ottaa huomioon saavutettavuus niin tapahtumien suunnittelussa, järjestämisessä kuin markkinoinnissakin. Opastuksia, kirjavinkkauksia, satutunteja ja lukupiiriä järjestäessä tulee ottaa myös huomioon erityisryhmät. Viestinnässä on tärkeää monikanavaisuus, erilaiset kommunikointitavat, visuaalisuus, kieli ja kohdentaminen. Tilojen suunnittelussa on muistettava opasteet, saapuminen kirjastoon, liikkuminen kirjastossa sekä aistiympäristö, johon liittyy esimerkiksi valaistus ja akustiikka. (Kuntaliitto 2017).

Tässä tutkimuksessa edistetään saavutettavuutta tapahtumien ja asiakaspalvelun osa-alueilla. Liikkuvien palvelujen tuodessa mediakasvatusta erilaisin keinoin lähemmäs asiakasta näiden osa-alueiden saavutettavuus paranee. Mediakasvatukseen liittyvät tapahtumat voidaan viedä lähemmäs asiakasta, joka ei välttämättä käy perinteisessä kirjastossa. Samalla myös asiakaspalvelun saavutettavuus lisääntyy, kun kirjastoasioita voi hoitaa ilman vierailua kirjastossa.

Saavutettavuus ei ole ainoastaan verkkojulkaisujen ominaisuus, vaan sen ymmärretään koskevan kaikkea viestintää ja palveluita (Selovuo 2019, 13–16). Saavutettavuusohjeistukset auttavat meitä luomaan palvelut ja materiaalit niin, että ne ovat kaikkien ymmärrettävissä. Monesti suunnittelija luo asiat itsensä näkökulmasta, eikä muista, etteivät kaikki näe, kuule tai havaitse samalla tavalla.

4 TUTKIMUSMENETELMÄT

4.1 Tutkimusongelma ja -kysymykset

Opinnäytetyössä tutkittiin Mikkelin seutukirjaston liikkuvien palveluiden mahdollisuuksia aikuisten mediakasvatukseen ja miten sitä voitaisiin toteuttaa. Liikkuvilla palveluilla ei ole aikuisryhmille monia palveluita tarjolla, joten mediakasvatuksella voidaan tuoda aikuisille lisää sisältöä pop up -kirjastoihin ja muuhun liikkuvien palveluiden toimintaan. Opinnäytetyössä on tarkoitus tuoda esiin mediakasvatuksen merkitys aikuisryhmille sekä sen mahdollinen saavutettavuus liikkuvien palveluiden toiminnan yhteydessä.

Tutkimus perustuu kahteen tutkimuskysymykseen: miten liikkuvat palvelut voivat tuoda mediakasvatusta esiin toiminnassaan ja miten mediakasvatusta voidaan toteuttaa kaikille aikuisryhmille liikkuvien palveluiden kautta? Liikkuvissa palveluissa työskentelevät ovat kiinnostuneita liittämään aikuisten mediakasvatusta omaan toimintaansa, joten tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää miten se onnistuu, kun perinteistä kirjastotilaa ei ole ja resurssit ovat vähäiset. Tutkimuksen kohderyhmä kohdistui aikuisiin, koska Mikkelin seutukirjastolla on valmistunut vuonna 2020 aikuisten mediakasvatussuunnitelma, jota haluttiin hyödyntää tässä tutkimuksessa.

Tutkimuksessa haastateltiin yhtä Mikkelin seutukirjaston liikkuvien palveluiden työntekijää sekä kahta Porin kaupunginkirjaston työntekijää, jotka tekevät työtä mediakasvatuksen parissa. Tavallisesta teemahaastattelusta poiketen kaikille haastateltaville ei ole samat kysymykset tai teemat, koska osalta haluttiin saada vastauksia kysymyksiin, joita ei tutkimuksen kannalta ole fiksua kysyä kaikilta.

4.2 Opinnäytetyön muodot

Tämä opinnäytetyö on muodoltaan sekä tutkimuksellinen että tuotos. Tutkimuksellinen opinnäytetyö tarkoittaa, että se voidaan toteuttaa joko tutkielmana, jossa on mukana käytännön näkökulma, tai se voi olla myös itsenäinen selvitys. Jos mukana on käytännön näkökulma, tarkoittaa se yleensä sitä, että opinnäytetyön avulla luodaan esimerkiksi toimintamalli tai arviointitutkimus. Tuotos taas raportoidaan sekä opinnäytetyön tavoitteiden

ja tehtävien mukaisesti, että valmiina tuotteena. Sen tarkoituksena on johtaa tiettyyn tulokseen, kuten esimerkiksi jonkin konkreettisen asian valmistumiseen. (Seinäjoen ammattikorkeakoulu, [viitattu 20.10.2021].) Tässä tutkimuksessa valmis tuotos tulee olemaan mediakasvatuksen vuosikello liikkuville palveluille. Tässä tutkimuksessa tuotoksella on iso rooli, koska sen avulla voidaan tuoda konkreettisesti esiin se, mitä on tutkittu ja saatu selville aiheeseen liittyen. Tuotoksella eli liikkuville palveluille suunnatulla mediakasvatuksen vuosikellolla voidaan opinnäytetyössä näyttää kaikista parhaiten se, miten liikkuvat palvelut voivat käytännössä hyödyntää mediakasvatusta.

4.3 Kaksi laadullisen tutkimuksen menetelmää

Opinnäytetyö edustaa kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tarkoituksena tutkia kohdetta kokonaisvaltaisesti sekä löytää enemmän tosiasioita, kuin tutkia jo olemassa olevia väittämiä. Kvalitatiiviseen tutkimukseen sisältyy myös ajatus siitä, että todellisuus on moniulotteinen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 160–161.) Laadullisessa tutkimuksessa pyritään myös ymmärtämään tarkasteltavaa ilmiötä tutkittavien henkilöiden näkökulmasta. Tämä tarkoittaa siis sitä, että ollaan kiinnostuneita esimerkiksi henkilöiden ajatuksista, kokemuksista ja tunteista. Kvalitatiivinen tutkimus on siis ihmistä lähellä oleva tutkimusta, joka herättää usein kysymyksiä sen luotettavuudesta ja uskottavuudesta, koska ihmiset kokevat asioita eri tavoin. (Puusa & Juuti 2020, 9–11.)

Kvalitatiivinen tutkimus tutkii asioita, joita ei voi mitata määrällisesti. Esimerkiksi kiinnostavuus tai mukavuus ovat sellaisia, joita ei voi mitata kuten esimerkiksi painoa tai pituutta. Laadullisessa tutkimuksessa on mukana myös arvot, koska ne auttavat ymmärtämään erilaisia tutkittuja ilmiöitä moniulotteisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 160–161.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimusaineistona on eniten käytetty erilaisia haastattelutyyppisiä ja se on yksi laadullisen tutkimuksen peruspiirteistä. Haastattelu perustuu tutkijan ja tutkittavan väliseen vuorovaikutukseen, jonka tuloksia tutkija käyttää omiin tulkintoihinsa. Erilaisia tutkimushaastattelun tyyppisiä ovat muun muassa strukturoitu ja puolistrukturoitu haastattelu, teemahaastattelu, avoin haastattelu sekä syvähaastattelu. Haastateltavia voi olla myös monta samaan aikaan, jolloin siitä tulee paritai ryhmähaastattelu. (Puusa & Juuti 2020, 9–11.)

Yksi kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmiä on teemahaastattelu, joka tähän työhön valittiin menetelmäksi. Teemahaastattelussa edetään etukäteen valittujen teemojen mukaan. Teemahaastattelun etuna on se, että haastattelun aikana voidaan syventää teemoihin liittyviä kysymyksiä haastateltavien vastauksien mukaan. Jokaiselle haastateltavalle ei ole pakko esittää samoja kysymyksiä, vaan haastattelija voi päättää itse haastattelun edetessä suunniteltujen kysymysten tarpeellisuuden sekä esimerkiksi niiden järjestyksen ja käyttääkö samoja sanamuotoja jokaisen haastateltavan kohdalla. Kuitenkaan mitä tahansa ei voi silti kysyä, vaan täytyy pysyä suunnitellun viitekehyksen sisällä ja muistaa etukäteen valitut teemat. (Puusa & Juuti 2020, 112–113.)

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu tutkimusmenetelmä. Tämä tarkoittaa, että haastattelun jotkin asiat on mietitty etukäteen, mutta ei kaikkia. Teemahaastattelussa olennaisin on se, ettei kaikkea ole mietitty yksityiskohtaisesti valmiiksi ennen haastattelua, vaan teemat ohjaavat haastattelua ja silloin saadaan haastateltavien äänet varmasti kuuluviin. (Hirsjärvi & Hurme 2014, 47–48.)

Vaikka teemahaastattelu on pääosin vapaamuotoista keskustelua, ei se onnistu ilman että haastattelija on perehtynyt aiheeseen kattavasti. Siksi yksi teemahaastattelun ominaispiirteistä on se, että tutkija valitsee haastateltavan sen mukaan, miten kattavasti hän tietää aiheesta. Myös tutkijan itse on tehtävä taustatyötä aiheeseen liittyen, jotta keskustelu on sujuvaa ja haastattelija tietää aiheesta tarpeeksi. (Puusa & Juuti 2020, 112–113.)

Toisena menetelmänä tässä tutkimuksessa käytetään myös dokumenttianalyysiä. Siinä tutkimusmenetelmässä tarkoituksena on tarkastella erilaisia dokumentteja, joista on hyötyä tutkimuksessa. Dokumenttianalyysi voidaan jatkaa kahteen eri luokkaan: yksityisiin sekä joukkotiedotuksen dokumentteihin. Yksityiset dokumentit voivat olla esimerkiksi esseitä, kirjeitä, päiväkirjoja tai muistelmia, mutta kuitenkin sellaisia dokumentteja, jotka joku on kirjoittanut. Joukkotiedotuksen dokumentit taas voivat olla lehtiä tai audiovisuaalista materiaalia. Dokumentteja käytettäessä tutkimuksessa aineistona on oletuksena, että dokumentin laatija osaa ilmaista itsenään hyvin kirjallisesti. On tärkeää, että dokumentteja käytettäessä tai tiedonantajien niitä luodessa kiinnitetään huomiota siihen, että dokumenteista tulee tarpeeksi laajoja ja että ne palvelevat tutkimusta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 96.) Tässä tutkimuksessa tutkittavia dokumentteja ovat kirjastojen

mediakasvatussuunnitelmat sekä dokumentit, joista tulee esiin asiakasnäkökulma ennen liikkuvien palveluiden aloitusta. Ennen opinnäytetyön aloitusta liikkuvien palveluiden toiminnasta ei ollut paljon asiakasnäkökulmaa, koska koronavirus oli estänyt heidän toimintansa suurimmaksi osaksi. Tutkimuksen taustaa varten kaivattiin kuitenkin myös asiakkaiden ääntä, joten sitä varten päädyttiin käyttämään asiakkaiden kuulemistilaisuudesta syntyneitä dokumentteja. Mikkelin seutukirjaston mediakasvatussuunnitelmaa hyödynnettiin, koska sen pohjalta vuosikello oli tarkoitus rakentaa, joten sen tarkastelu oli oleellinen osa tutkimusta. Porin kaupunginkirjaston mediakasvatussuunnitelma valittiin vertailukohteeksi, koska siinä on laaja aikuisten osuus, jota pystyttiin myös hyödyntämään vuosikelloa suunnitellessa.

4.4 Tutkimuksen eettisyys

Opinnäytetyössä yhtenä tutkimusmenetelmänä ovat haastattelut, jota koskee tietynlaiset eettiset periaatteet. Tutkimuseettinen neuvottelukunta on määritellyt ihmistieteisiin kohdistuvat eettiset periaatteet. Periaatteisiin kuuluu kohdella kunnioittavasti tutkittavia henkilöitä ja heidän itsemääräämisoikeuttaan, kunnioittaa aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä sekä toteuttaa tutkimus niin, ettei siitä aiheudu tutkittaville henkilöille tai muille kohteille vahinkoa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7.) Mikkelin seutukirjaston haasteltu työntekijä on saanut tarkastella tätä tutkimusta ennen sen julkaisua opinnäytetyön ollessa tilaustyö heiltä.

Haastattelut nauhoitettiin, koska se helpottaa niiden litterointia. Haastattelun nauhoittamiseen oli kysytty lupa. Haastatteluista saatuja tuloksia ja vastauksia säilytettiin tietokoneen omissa kansioissa, ei esimerkiksi pilvipalveluissa tai muualla verkossa. Tutkimuksessa haastateltiin sekä Porin kaupunginkirjaston että Mikkelin seutukirjaston liikkuvien palveluiden työntekijöitä. Kumpikaan kunta ei vaatinut tutkimuslupaa, joten sitä ei tarvittu. Mikkelin seutukirjaston työntekijän kanssa haastattelu tapahtui 6.9.2021 ja Porin 16.9.2021. Mikkelin työntekijän kanssa haastattelu kesti 42:51 kun taas Porin työntekijän kanssa 25:43. Molemmat haastattelut tapahtuivat Teams-verkkoalustalla. Haastattelut litteroitiin jälkikäteen.

Litterointi on tärkeä osa tutkimusta ja tuo haastattelun osaksi sitä. Ennen litteroinnin aloittamista tulee miettiä, kuinka tarkkaan aikoo kertoa esimerkiksi haastattelijoiden ilmeet ja eleet. Ne vaikuttavat haastattelun tulkintaan ja voivat luoda erilaisia kuvia haastattelusta riippuen siitä, tuodaanko niitä kuinka tarkasti esiin. Litteroinnin tarkkuustason määrittää yleensä tutkimuskysymykset. Taso riippuu paljon siitä, kiinnitetäänkö huomiota siihen mitä haastateltava puhuu vai miten hän puhuu. (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvuori 2017, 427–429.) Tässä tutkimuksessa litteroinnissa ei oteta huomioon ilmeitä tai eleitä, vaan kiinnitetään huomiota puheen sisältöön. Haastattelussa halutaan saada selville haastateltavien omia näkökulmia ja mielipiteitä, eikä olla kiinnostuneita esimerkiksi heidän suhtautumisestaan kysymyksiin.

5 TEEMAHAASTATTELUN TULOKSET

5.1 Mediakasvatussuunnitelma käytännössä Porin kaupunginkirjastossa

Tätä tutkimusta varten haastateltiin Porin kaupunginkirjaston työntekijää, joka on ollut mukana tekemässä Porin mediakasvatussuunnitelmaa. Haastattelun ajankohta oli 16.9.2021 ja sen kesto 25:43. Haastattelu toteutettiin Teams-verkkoalustalla. Haastattelun tarkoituksena oli saada tietoa mediakasvatussuunnitelman vaikutuksista kirjaston tapahtumiin sekä henkilökunnan arkeen. Haastattelussa selvitettiin myös mediakasvatussuunnitelman hyödyllisyyttä ja tarpeellisuutta Porin kaupunginkirjastossa.

Ensimmäisenä haastattelussa kysyttiin, että millaisia konkreettisia toimia Porin mediakasvatussuunnitelma on tuonut kirjastolle. Haastateltava kertoi, että mediakasvatussuunnitelman vaikutuksia on hiukan vaikea arvioida hänen osastollaan, koska mediakasvatussuunnitelman kanssa samaan aikaan suunniteltiin myös Kirjastopolku, jonka tarkoituksena on luoda tavoitteellisuutta ja selkeyttä lasten ja nuorten kanssa tehtävään työhön kirjastossa. Kirjastopolun avulla lapsi ja nuori käy läpi erilaisia kirjastonkäyttöön liittyviä teemoja, jotka on etukäteen suunniteltu ikätasoisesti. Mediakasvatussuunnitelman avulla kuitenkin henkilökunnalle on tullut enemmän selväksi se, mitä mediakasvatus on. Ne, jotka ovat tehneet työtä jo kymmeniä vuosia kirjastossa, eivät välttämättä tajua antaneensa mediakasvatusta jo kauan. Mediakasvatussuunnitelma avaa mediakasvatuksen käsitettä ja auttaa ymmärtämään, mitä se käytännön työssä tarkoittaa.

Mediakasvatussuunnitelmaa ei pääasiassa käytetä tapahtumien suunnittelussa, koska Kirjastopolku on vahvassa roolissa. Haastateltava kuitenkin sanoi, että tulevaisuudessa sitä olisi mukava käyttää enemmän. Kirjastopolkua käytetään myös kirjastoauto Ursulassa soveltaen, mutta mediakasvatussuunnitelma on jäänyt taka-alalle sielläkin. Haastateltava totesi, että muuhun jalkautuvaan toimintaan ei ole aikaisemmin käytetty mediakasvatussuunnitelmaa, koska pääasiassa jalkautuvan toiminnan päätarkoitus on ollut ihmisten kohtaaminen ja kirjaston olemassaolosta muistuttaminen. Mediakasvatussuunnitelmaa on voitu käyttää huomaamatta, mutta työntekijä sanoi, ettei suunnitelmaa ole tarkoituksella otettu mukaan jalkautuvaan toimintaan. Haastateltava ei

osannut sanoa onko tällä hetkellä mediakasvatussuunnitelmaan liittyen tapahtumia aikuisille, mutta hän mainitsee kirjastolla järjestettävän digiopastuksen. Lapsille ja nuorille suunnitelmaan liittyviä tapahtumia ei ole tällä hetkellä suunnitteilla.

Haastateltavalta kysyttiin, että millaisia kehitysideoita kirjaston henkilökunnalta on ehkä tullut mediakasvatussuunnitelmaan liittyen. Haastattelussa kävi ilmi, ettei mediakasvatussuunnitelmaan liittyen ole noussut kehitysideoita henkilökunnan tai asiakkaiden toimesta. Haastateltava kuitenkin sanoi, että vaikka suunnitelmassa lukee jo palautteen keräämisestä, hän kokee, että sitä tulisi tehdä vielä enemmän. Suunnitelma ei haastateltavan mukaan ole täydellinen, mutta hän ei kokenut, että sitä pitäisi muuttaa ainakaan tällä hetkellä. Haastattelussa keskusteltiin myös henkilökunnan osaamisesta sekä sen kehittämisestä. Työntekijä sanoi, että henkilökunnalle on pidetty muutamia koulutuksia kirjaston puolesta mediakasvatussuunnitelmaan liittyen, mutta toisenlaisia koulutuksia on paljon enemmän. Pääasiassa myös nykyisin Turun kaupunginkirjasto kouluttaa Porin kaupunginkirjaston henkilökuntaa, koska se on alueellinen kehittämiskirjasto. Sen takia kirjaston omien koulutusten suunnittelu ja pito on hiukan liukunut Turun kaupunginkirjastolle. Haastateltava kuitenkin muistutti, että he voivat edelleen järjestää myös omia kirjaston sisäisiä koulutuksia sekä toivoa koulutuksien aiheita Turusta. Eniten koulutuksien aiheita nousee haastateltavan mukaan eri verkostojen tapaamisissa.

Kysyttäessä onnistumisista mediakasvatussuunnitelmaan liittyen ja sen avulla suunniteltuihin tapahtumiin, haastateltavan työntekijän mielestä he ovat onnistuneet hyvin jakamaan tietoa mediakasvatukseen liittyen kaikkiin oman alueensa kirjastoihin ja kouluttamaan niiden henkilökuntaa. Tavoitteena on ollut, että edes yksi työntekijä jokaisesta lähikirjastosta osallistuisi koulutukseen, jossa käydään mediakasvatussuunnitelman sisältöjä läpi, että niitä osataan käyttää. Haastateltava ei ole kokenut, että mikään mediakasvatussuunnitelmaan liittyvä tapahtuma olisi epäonnistunut. Hän kuitenkin toi esiin sen, ettei sellaisia suunnitelmia edes luoda, joista nähdään jo ennen toteuttamista, että ne voivat epäonnistua. Mediakasvatuksen tärkeänä teemana työntekijä piti lähdekritiikkiä ja sen siirtämistä arjen toimintaan, johon sisältyy esimerkiksi tietoa valemedioista sekä tiedon luotettavuuden arviointia. Haastattelun lopussa haastateltavan vinkki oli työntekijöiden osallistaminen ja heidän kuuntelemisensa, koska he tekevät ja suunnittelevat mediakasvatusta kirjastossa.

5.2 Liikkuvien palveluiden mediakasvatus Mikkelin seutukirjastossa

Tässä tutkimuksessa haastateltiin myös yhtä Mikkelin seutukirjaston liikkuvien palveluiden kirjastonhoitajaa. Haastattelu tapahtui 6.9.2021 ja se kesti 42:51. Myös tämä haastattelu pidettiin Teams-verkkoalustalla. Haastattelun tarkoituksena oli selvittää liikkuvien palveluiden aikuisasiakkaiden profiilia, mediakasvatussuunnitelman hyödyntämistä heidän toiminnassaan, yhteistyökumppaneita ja lopuksi pyydettiin kommentteja vuosikellosta. Tämä haastattelu erosi perinteistä teemahaastattelusta niin, että osa haastatteluun liittyvästä materiaalista oli annettu jo aiemmin haastateltavalle tarkasteltavaksi. Tässä tapauksessa liikkuville suunnatun mediakasvatuksen vuosikello lähetettiin kommentoitavaksi ennen haastattelua, jotta haastattelun aikana haastateltava olisi jo perehtynyt siihen. Haastattelu tapahtui verkossa etäyhteyden välityksellä ja se nauhoitettiin.

Liikkuviissa palveluissa työskentelee kaksi työntekijää, eivätkä he ole ehtineet vielä hyödyntää aikuisten mediakasvatussuunnitelmaa oikeastaan yhtään, koska koronan takia liikkuvat palvelut eivät ole päässeet käyntiin kuten oli suunniteltu. Kerran on kuitenkin päästy toteuttamaan aikuisille suunnattua uutispiiriä. Haastattelussa tulee esiin se, että liikkuvien palveluiden pop up -kirjastoja on lisätty, joten esimerkiksi aikuisten mediakasvatus ja sen toteuttaminen ei ole pääpisteenä juuri nyt muiden asioiden ollessa enemmän pinnalla heidän toiminnassaan.

Kysyttäessä liikkuvien palveluiden asiakkaista kävi ilmi, että liikkuvien palveluiden aikuisten mediakasvatuksen pääkohderyhmänä on ikäihmiset. Pääasiallisesti aikuiskävijät ovat joko iäkkäitä ihmisiä tai lasten vanhempia perheineen. Pop up-kirjastoissa käy kuukauden aikana noin 100–200 aikuiskävijää, mutta määrää yritetään kasvattaa vakiinnuttamalla liikkuvien palveluiden toimintaa säännöllisyydellä, jota koronan jälkeen viimein on. Liikkuvat palvelut uskovat myös, että varauksien noutomahdollisuus Rantakeitaan pop up-kirjastoissa lisää aikuiskävijöitä. Kuitenkin liikkuvien palveluiden isoin kävijäkunta ovat lapset ja nuoret koulujen ollessa enemmistönä pop up-kirjastojen järjestämispaikkoina. Liikkuvat palvelut tavoittavat aikuiskävijöitä pop up-kirjastojen lisäksi Mikkelin Settlementin kanssa yhteistyössä järjestettävässä uutispiirissä, maahanmuuttajille suunnatussa selkolukupiirissä sekä verkkolukupiirissä.

Liikkuvien palveluiden asiakaspalvelutilanteissa ei ole tullut esiin digiopastuspyyntöjä tai yleistä avuntarvetta medialaitteiden kanssa. Liikkuvien palveluiden kirjastonhoitaja uskoi, että ne asiakkaat, jotka niitä tarvitsevat, ovat osanneet ohjautua suoraan pääkirjaston digiopastukseen tai tiskille.

Liikkuvat palvelut tekevät yhteistyötä tällä hetkellä koulujen, päiväkotien, Settlementin, monikulttuurikeskus Mimosan ja seurakunnan kanssa. Yhteistyökumppaneista keskusteltaessa haastateltava kertoi, että liikkuvat palvelut ovat saaneet positiivista palautetta yhteistyökumppaneiltaan, mutta useimmiten kuitenkin palaute jää saamatta, joten oletettavasti myös silloin kaikki on sujunut hyvin. Liikkuvat palvelut ovat tyytyväisiä siihen, että yhteistyö heidän kanssaan on ollut haluttua. Kuitenkin haastattelussa tuli esiin, että usein olisi mukava esimerkiksi saada enemmän taustatietoa ryhmästä, jolle palveluita järjestetään sekä usein aktiivinen osallistuminen myös yhteistyökumppaneiden puolelta lisää palveluiden järjestämisen mielekkyyttä. Liikkuvat palvelut ovat tyytyväisiä nykyisiin yhteistyökumppaneihin, mutta haastateltava kertoi, että voisi kuvitella tekevänsä yhteistyötä mielenterveyskuntoutujien sekä kehitysvammaisten kanssa. Kehitysvammaisten kanssa oli jo alustavasti suunnitteilla tapahtumia, mutta koronan takia ne jäivät suunnitteluasteelle. Liikkuvien palveluiden tavoitteena on löytää erityisryhmät ja ne, jotka eivät tavallisesti käytä kirjastoa erinäisistä syistä. Näiden ryhmien kanssa pyritään tekemään yhteistyötä, jotta kirjastopalveluita olisi tarjolla kaikille.

Liikkuvilla palveluilla ei ole sosiaalisen median kanavia. Mikkelin seutukirjasto on päättänyt, että kirjastolla on vain yksi profiili eri sosiaalisissa medioissa, jossa kaikki kirjaston toimijat jakavat sisältöä omista tekemisistään yhdelle tilille. Liikkuvat palvelut yrittävät kuitenkin aktiivisesti tuoda omaa toimintaansa näkyviin sosiaalisessa mediassa Mikkelin seutukirjaston sosiaalisen median kanavien kautta.

Viimeisimpänä haastattelussa käytiin läpi liikkuville palveluilla luotua mediakasvatussuunnitelmaa hyödyntävää vuosikelloa. Haastateltava sai suunnitelman tarkasteltavaksi kommentteja varten ennen haastattelua. Teemahaastattelussa käytiin läpi aluksi suunnitelman runko sekä sen sisältämiä teemoja. Haastateltava sanoi, että osa suunnitelman toteutusvinkeistä on jo käytössä tietyllä tavalla, esimerkiksi kirjavinkkaus sekä e-aineistojen mainostus. Haastateltava sanoo kuitenkin, että suunnitelmassa on hyviä

ideoita, joita poimia liikkuvien palveluiden mediakasvatukseen. Liikkuvien palveluiden resurssit ovat rajalliset, joten kaikkien toteuttaminen ei välttämättä onnistu sellaisenaan. Myös kuukausittaiset teemat ovat hyviä, koska niiden avulla etukäteen suunnittelu on helpompaa ja niiden sisällöt ovat mediakasvatuksen kannalta tärkeitä. Monissa suunnitelman teemoissa toteuttamisvinkit ovat sellaisia, joissa ohjataan esimerkiksi pääkirjaston palveluihin, joten sellaisten toteutus onnistuu.

Liikkuvien palveluiden työntekijä korosti sitä, että pop up -kirjastojen asiakaspalvelutilanteet ovat yksilökeskeisimpiä kuin tavallisesti kirjaston asiakaspalvelutilanteet, jolloin isojen työpajatyypisten tapahtumien järjestäminen on hankalaa, koska asiakas kohdataan konkreettisesti yksi kerrallaan. Haastateltava sanoi myös, että on ajatellut ulkopuolisen toimijan tuomista pop up -kirjastojen yhteyteen, jolloin esimerkiksi pankista tai terveydenhuollosta tulisi ihminen puhumaan ja opastamaan tarvittaessa. Sellainen on kuitenkin vasta ajatuksen tasolla, koska esimerkiksi tilojen järjestäminen on hankalaa ja pop up -kirjastojen järjestämisen lisäksi liikkuvilla palveluilla on paljon muutakin järjestettävää.

6 DOKUMENTTIANALYYSIT

6.1 Asiakasnäkökulma ennen liikkuvien palveluiden aloitusta

Lakkautusuhan alla olevien kirjastojen asiakaskunnalle järjestettiin kuulemistilaisuus, jossa he saivat kysyä sekä tuoda uusia ehdotuksia ja kommentteja esiin liikkuviin palveluihin sekä ylipäätään Mikkelin kirjastopalveluihin liittyen. Kuulemistilaisuudet järjestettiin Rantakylän, Lähemäen, Otavan, Kalevankankaan sekä Suomenniemen kirjastoissa. Suomenniemen ja Otavan kirjastot sijaitsevat kymmenien kilometrien päässä Mikkelin pääkirjastolta, kun taas muut kirjastot sijaitsevat kantakaupungin rajojen sisällä. Kaikista kuulemistilaisuuksista tehtiin omat raportit, joita tässä osiossa avataan. Raportteja käytetään tässä tutkimuksessa tuomaan asiakasnäkökulmaa, jota muuten on kartoitettu toistaiseksi vähän, koska liikkuvat palvelut on vasta aloittanut toimintansa. Raportit ovat julkaisemattomia.

Rantakylän kirjaston asiakaskuulemistilaisuuteen osallistui seitsemän ihmistä ja se järjestettiin 15.10.2019. Osallistujat olivat huolissaan siitä mihin kirjaston kokoelma menee lakkautuksen jälkeen, ja missä voi jatkossa lukea lehtiä, kun kirjastoa ei ole. Kysymyksiä oli myös siitä, miksi juuri Rantakylän kirjasto lakkautetaan ja saisiko kirjaston kokoelmaa kouluille ja päiväkodeille. Liikkuvien palveluiden kustannuksista kysyttiin sekä siitä, onko liikkuvat palvelut perustettava vain siksi että kirjaston henkilökunta työllistyy. Näihin kysymyksiin pyrittiin vastaamaan parhaan mukaan ja yritettiin selittää, ettei esimerkiksi kokoelma voi siirtyä lähialueen koululle ja päiväkodeille, koska he joutuisivat maksamaan kirjoista. Osallistujien kommentit koskivat pääasiassa sitä, ettei Rantakylän kirjastoa jouduttaisi lakkauttamaan. Toivottiin omatoimikirjastoa, aukioloaikojen supistamista, irtaantumista Lumme-kirjastokimpasta, talkootyöllä auki pidettävää kirjastoa sekä sitä, että liikkuviin palveluihin laitettavat rahat käytettäisiin ennemmin henkilöstökuluihin kirjaston säilymisen takia. (Mikkelin seutukirjasto 2019.)

Lähemäen kirjaston asiakaskuulemistilaisuuteen osallistui 20–25 henkilöä ja se järjestettiin 14.10.2019. Kirjasto sijaitti koulun yhteydessä ja oppilaat viettivät siellä aikaa koulun jälkeen. Kirjasto palveli myös monia asuinalueita, joista pääkirjastoon on enemmän matkaa. Lähemäen kirjastossakin oltiin huolissaan kokoelmasta sekä siitä, palveleeko

liikkuvat palvelut kirjaston tavoin jatkossa. Keskustelua aiheutti myös Lähemäelle suunnitteilla oleva uusi koulu, joka hyötyisi kirjastosta jatkossakin. Lähemäellekin toivottiin omatoimiaikaa sekä aukioloaikojen supistamista, jos ne saisivat kirjaston jäämään. Lisäksi lehtien lukeminen jatkossa oli huolena asiakkaiden keskuudessa tämänkin kirjaston osalta. Lähemäellä nousi eniten esiin se, miten varauksia saisi jatkossa noudettua. Ehdotettiin jakeluautoa sekä jonkinlaista automaattia. Kuulemistilaisuuden alussa ilmapiiri oli todella negatiivinen, mutta se muuttui hiukan positiivisemmaksi tilaisuuden edetessä. Lähemäellä nousi esiin huoli pääkirjaston paineesta kestää kaikki ne asiakkaat, jotka siirtyvät käyttämään pääkirjastoa. Myös pääkirjaston huono parkkipaikkatilanne otettiin esiin, mikä vaikuttaa monen kirjaston käyttöön. Lähemäellä osallistujat toivat myöskin moneen kertaan esiin sen, että voiko liikkuvat palvelut toimia vain kahdella työntekijällä. (Mikkelin seutukirjasto 2019.)

Otavan kuulemistilaisuus järjestettiin 8.10.2019 ja siellä oli 47 osallistujaa. Otavaa ei lakkautettu, mutta kaikissa lakkautusuhan alla olevissa kirjastoissa pidettiin kuulemistilaisuudet. Samat kommentit ja kysymykset toistuivat myös Otavassa: miten lehtien lukeminen jatkossa, olisiko omatoimikirjasto vaihtoehto ja aukioloaikojen supistaminen. Otavassa tuli kuitenkin uusi huoli, joka koski paikallisliikennettä. Otavasta on Mikkelin keskustaan noin 15 kilometriä matkaa, joka tarkoittaisi sitä, että lähin kirjasto Otavasta katsottuna olisi yli kymmenen kilometrin päässä. Koululaisten osalta kirjastoon meneminen olisi helppoa ja kunnan tarjoaman Waltti-kortin avulla ilmaista. Bussivuoroja kulkee Otavaan kuitenkin vain muutaman kerran päivässä, joten liikkuminen kirjastoon nähtiin silti ongelmallisena. Otavan kirjasto sai kuitenkin jatkaa, mutta se on auki kolme päivää viikossa sekä omatoimiaukioloajat alkavat Otavassa 2021. (Mikkelin seutukirjasto 2019.)

Suomenniemen kirjastolla osallistujia oli 28 henkilöä ja kuulemistilaisuus oli 9.10.2019. Suomenniemelläkin nousi esiin huoli sinne kulkemisesta. Suomenniemi sijaitsee noin 45 kilometrin päässä Mikkelin keskustasta, joten sinne on kaikista eniten matkaa lakkautusuhan alla olevista kirjastoista. Kuitenkin tämän reitin varrella sijaitsee Ristiinan kirjasto, johon Suomennimeltä on noin 25 kilometriä. Ristiinan kirjastossa on myös omatoimiaukioloajat. Kuitenkin bussivuoroja on vain muutama. Suomenniemi on myös iso alue eivätkä kaikki kirjaston käyttäjät asu keskustassa. Tämän takia koettiin, että

pop-up -kirjastoihin voisi olla vaikeaa tulla juuri siihen tiettyyn aikaan, kun nykyisin kirjastossa voi käydä milloin itselle sopii. Suomenniemellä kirjastoa pidettiin ”kylätalona”, johon kokoonnutaan ja hoidetaan asioita. Siksi esimerkiksi osallistujat pitivät kopiointimahdollisuutta sekä lehtien lukemista tärkeänä. Kokoelmasta ja aukioloajoista oltiin valmiita supistamaan, kunhan kirjasto jää. Suomenniemen kirjastoa ei lakkautettu, mutta siellä on henkilökuntaa vain kahtena päivänä viikossa tällä hetkellä omatoimiaukiolon lisäksi. (Mikkelin seutukirjasto 2019.)

Kalevankankaan kirjasto oli koulun ohessa toimiva kirjasto, jota käyttivät pääasiassa koulun oppilaat. Kalevankaan asiakaskuulemistilaisuudessa oli vain muutama ihminen. Ainoa kysymys tilaisuudessa oli se, miten erityisryhmille tarjotaan jatkossa kirjastopalveluita, kun fyysistä kirjastoa ei enää koululla ole. (Mikkelin seutukirjasto 2019.)

6.2 Mikkelin seutukirjaston aikuisten mediakasvatussuunnitelma

Mikkelin pääkirjaston aikuisten mediakasvatussuunnitelma on julkaistu vuonna 2020 antamaan suuntaviivoja aikuisten media- ja monilukutaidon sekä teknologisten ja digitaalisten taitojen edistämiseen. Suunnitelma on luotu vahvistamaan aikuisten mediataitoja, joita tarvitaan jokapäiväisessä elämässä. Tällaisia taitoja ovat esimerkiksi mediasisältöjen luominen, opittujen mediataitojen soveltaminen käytännössä sekä erilaisilla alustoilla viestiminen. Mediakulttuurin muutos, median osa yhteiskunnassa sekä teknologian käyttö osana arkea ovat asioita, joissa tarvitaan perinteisen lukutaidon lisäksi medialukutaitoa sekä sitä tukevia muita lukutaidon muotoja. Myös lisääntynyt informaatio ja tiedonhaun muuttuneet ongelmat tuovat tiedonhankinnalle uusia haasteita. Mikkelin seutukirjaston aikuisväestön mediakasvatussuunnitelma on tehty osana *Mikkelin seutukirjasto aikuisväestön lukutaitoja tukemassa – suuntaviivoja ja toimintamalleja-hanketta*. (Aikuisväestön mediakasvatussuunnitelma 2020.)

Suunnitelmassa tuodaan esiin kirjastolle ominainen rooli mediakasvattajana. Kirjasto on tottunut käsittelemään uutta tietoa sekä kirjastolaissa on määritelty elinikäisen oppimisen tehtävä, joka tukee yleissivistystä. Lapsille ja nuorille mediakasvatus toteutuu helpommin, koska sen rooli on määritelty opetussuunnitelmassa sekä Kirjastopolku takaa koululaisille sen. (Aikuisväestön mediakasvatussuunnitelma 2020.)

Suunnitelma avaa monilukutaidon, peruslukutaidon, informaatiolukutaidon sekä medialukutaidon käsitteen. Siinä tuodaan samalla myös esiin niiden eri ulottuvuuksia sekä sitä, miten ne nitoutuvat yhteen toistensa kanssa. Perusteita mediakasvatustyölle suunnitelmassa mainitaan kirjaston rooli yhteiskunnassa, mediataitojen hyödyllisyys arjessa sekä niiden tarkoitus pysäyttää eriarvoistuminen. Myös kirjaston jo olemassa olevat välineet ja sisällöt mediakasvatukseen liittyen sekä se, että kirjasto kokoaa ihmisiä, jotka eivät muussa yhteydessä saa mediaosaamista on otettu esiin suunnitelmassa. (Aikuisväestön mediakasvatussuunnitelma 2020.)

Aikuisväestön oppiminen tuodaan myös esiin mediakasvatussuunnitelmassa. Siinä huomioidaan aikuisväestön omaehtoinen oppiminen sekä se, että aikuisena oppiminen on elinikäistä eli oppimista tapahtuu koko elämän ajan. Aikuisten lähtökohdat oppimiseen ovat erilaisia keskenään. Kaikkien tiedot sekä taidot eivät ole samalla tasolla ja se tulee ottaa huomioon opettaessa. (Aikuisväestön mediakasvatussuunnitelma 2020.)

Mediakasvatussuunnitelmassa mainitaan kolme tapaa, jolla vahvistetaan aikuisten medialukutaitoa: mahdollistetaan kaikenlaisten aineistojen saavutettavuus, avustetaan erilaisten mediatekstien lukemisessa, ymmärtämisessä, arvioinnissa ja siinä, miten niitä tarkastellaan kriittisesti sekä opastetaan asiakasta siinä, miten voidaan tuottaa sisältöjä ja viestiä median eri alustoissa. Aikuisten medialukutaitoa voi tukea myös ottamalla mallia perinteisistä työmuodoista. Suunnitelmassa otetaan esimerkkinä lukupiiri, joita voidaan käyttää tulkitsemaan erilaisia tekstejä ja luomaan keskustelua niiden ympärille. Samaa voi tehdä mediatekstien kanssa. (Aikuisväestön mediakasvatussuunnitelma 2020.)

Mikkelin seutukirjaston mediakasvatussuunnitelmassa huomioidaan erilaiset kohderyhmät, jotka ovat kaikki aikuisia, mutta erilaisessa elämäntilanteessa. Suunnitelmassa mainittuja ryhmiä ovat esimerkiksi nuoret aikuiset, lapsiperheiden vanhemmat, työkäiset ja työelämän ulkopuolella olevat, ikäihmiset, maahanmuuttajat sekä ryhmät, jotka tarvitsevat erityistä tukea. Näillä kaikilla ryhmillä ja niihin kuuluvilla on erilaisia taitoja liittyen niin perinteiseen lukutaitoon kuin median käyttöön ja viestintään. Suunnitelmassa on mainittu, miten näitä ihmisryhmiä otetaan huomioon niin, että kaikki saavat itselleen sopivaa mediakasvatusta ja hyötyä siitä. (Aikuisväestön mediakasvatussuunnitelma 2020.)

Kohderyhmien huomioisen jälkeen suunnitelmassa tulee esiin Mikkelin seutukirjaston henkilökunnan taitotaso mediakasvatuksessa sekä sen kehittäminen koulutuksilla. Informaatikko vastaa mediakasvatustyöstä kirjastossa, mutta myös ne, jotka hallitsevat mediakasvatuksen sisältöjä ja työskentelevät aikuisten parissa. Henkilökunnalle on tehty kartoitus siitä, millaista mediakasvatukseen liittyvää koulutusta he haluaisivat ja kokevat tarvitsevansa. Sen kartoituksen pohjalta on luotu suunnitelma, jossa tulee esiin henkilökunnan koulutuksen tarve. Suunnitelmassa sanotaan, että koulutuksen lisäksi myös vertaisoppiminen henkilökunnan kesken, mentorointi sekä ryhmätyöskentely lisää osaamista. (Aikuisväestön mediakasvatussuunnitelma 2020.)

Henkilökunnan huomioimisen lisäksi kirjaston mediakasvatuksessa on hyvä olla myös yhteistyötahoja mukana. Mikkelin seutukirjasto on käyttänyt paikallisia toimijoita yhteistyökumppaneinaan niin erilaisissa yksittäisissä tapahtumissa kuin pitkään jatkuneessa toiminnassa. Esimerkiksi Mikkelin seutukirjaston digiopastuksen opastajat ovat Etelä-Savon hyvinvointijärjestöjen tuki ry:n eli Esteryn kautta ilmoittautuneita vapaaehtoisia. Muita paikallisia yhteistyökumppaneita ovat Mikkelin paikallislehti Länsi-Savo, Xamk, Kela, Verohallinto ja Esedu. Myös kirjaston jalkautuminen yhteistyökumppaneiden tiloihin on ollut toimivaa ja kirjasto onkin tehnyt yhteistyötä monikulttuurikeskus Mimosan sekä Omatorin kanssa, joista ensimmäinen on maahanmuuttajatyöhön liittyvä ja toinen tavoittaa ikäihmiset sekä vammaisryhmät. Suunnitelmassa mainitaan myös kirjaston ulkopuoliset mediakasvattajat, kuten Mikkelin kansalaisopisto sekä Otavan opisto. (Aikuisväestön mediakasvatussuunnitelma 2020.)

6.3 Mikkelin seutukirjaston ja Porin kirjaston mediakasvatussuunnitelman vertailu

Porin kirjaston mediakasvatussuunnitelmassa on otettu huomioon niin lapset kuin senioritkin. Mikkelin suunnitelmaan verrattuna Porin mediakasvatussuunnitelma on siis luotu kaikille kirjastonkäyttäjille, kun Mikkeliissä mediakasvatussuunnitelma on laadittu nimenomaan eri aikuisryhmille. Porin mediakasvatussuunnitelma on valittu vertailuun, koska sen aikuisten osuus on laajuudeltaan samankaltainen Mikkelin seutukirjaston suunnitelman kanssa. Porin suunnitelmassa oli myös paljon konkreettisia vinkkejä mediakasvatukseen, joita tässä tutkimuksessa tarvittiin.

Porin mediakasvatussuunnitelman alussa tuodaan esiin se, miksi mediakasvatusta tarvitaan kirjastossa. Esiin tuodaan digitaalisten aineistojen saatavuus, yhdenvertaisuuden edistäminen, monipuolisen lukutaidon tärkeys ja osaamisen kehittäminen läpi elämän. Suunnitelman tarkoituksena on kirjaston asiakkaiden mediakasvatuksen lisäksi lisätä myös henkilökunnan mediakasvatusosaamista, tuoda esiin jo tehtyä ohjaustyötä sekä helpottaa yhteistyötä mediakasvatukseen liittyen. (Lukutaitoa laajemmin – Porin kaupunginkirjaston mediakasvatussuunnitelma 2018). Mikkelin seutukirjaston mediakasvatussuunnitelmassa puhutaan samoista teemoista, kun mietitään, miksi mediakasvatusta tarvitaan. Eriarvoisuuden vähentäminen, jo tehdyn työn esille nostaminen sekä henkilökunnan kouluttaminen ovat molemmissa suunnitelmissa esillä.

Suunnitelmassa mainitaan myös erilaiset lukutaidot, joita tarvitaan perinteisen lukutaidon lisäksi ja jotka ovat pohjana suunnitelmalle. Suunnitelmassa sanotaan, että digitaalisten medioiden lisäksi halutaan keskittyä myös perinteisiin medioihin. Tällaisia ovat aikakausi- ja sanomalehdet sekä kirjat. Suunnitelmassa mainittuja lukutaitoja ovat monilukutaito, medialukutaito, digitaalinen lukutaito, visuaalinen lukutaito sekä informaatiolukutaito. (Lukutaitoa laajemmin – Porin kaupunginkirjaston mediakasvatussuunnitelma 2018). Myös Mikkelin mediakasvatussuunnitelmassa määritellään erilaiset lukutaidot ja tuodaan esiin se, millaisessa kontekstissa niitä tarvitaan.

Kirjasto mielletään edelleen paikkana, jossa voi lukea kirjallisuutta ja lainata sitä. Myös kirjaston henkilökunnan osaaminen lokeroidaan ainoastaan paperisiin aineistoihin, vaikka perinteisen kirjan lisäksi kirjaston kokoelma sisältää myös esimerkiksi e- ja äänikirjoja. Mediakasvatussuunnitelma haluaa, että kirjastoa pidettäisiin enemmän monimediaisena ympäristönä, koska kokoelmassa on myös paljon digitaalista aineistoa. Mediakasvattajan työhön kuuluu suunnitelman mukaan myös tiedon löytäminen, sen arvioiminen ja hallinta. Laitteet ja verkkopalvelut ovat myös isossa roolissa kirjaston toimintaa mediakasvattajana, koska yleisille kirjastoille teetetyssä digineuvontakyselyssä kävi ilmi, että asiakkaat tarvitsevat apua laitteiden sekä sähköisten palvelujen käytössä kaikista eniten. (Lukutaitoa laajemmin – Porin kaupunginkirjaston mediakasvatussuunnitelma 2018). Mikkelin suunnitelmassa on mainittu samaa asiaa. On tärkeää mahdollistaa asiakkaille kaikenlaisten aineistojen saavutettavuus, jotta niitä lainataan ja käytetään aktiivisesti.

Porin kirjasto tuo mediakasvatussuunnitelmassa esiin mediakasvattajien omien kiinnostuksen kohteiden hyödyntämistä työssään. Suunnitelmassa kehoitetaan käyttämään omaa kokemustaan ja koulutustaan apuna mediakasvatuksessa, sekä jakamaan tietoa myös muille. Suunnitelmassa esitetään, että yhtä aihetta voi lähestyä monesta eri näkökulmasta ja eri tekniikoiden kautta. (Lukutaitoa laajemmin – Porin kaupunginkirjaston mediakasvatussuunnitelma 2018).

Myös Porissa on lapsille ja nuorille Kirjastopolku, jonka tarkoituksena on, että kaikki pääsevät kirjastoon. Kirjastopolku on luotu mediakasvatussuunnitelman kanssa samaan aikaan. Porin kaupungilla on kulttuurikasvatussuunnitelma Kulttuuripolku, mutta Kirjastopolku on monipuolisempi ja koskettaa useampia ikäryhmiä. Kirjastopolussa on otettu myös huomioon niin perusopetuksen kuin esikoulun opetussuunnitelma, joissa on samoja tavoitteita kuin kirjastolaissa. Mediakasvatussuunnitelmassa on kerrottu mitä milläkin luokka-asteen vierailulla tapahtuu. Esimerkiksi eskarilaiset voivat osallistuvat mediasatutunnille ja kasiluokkalaiset tutustuvat tietokirjoihin sekä tiedonhakuun Älypolku-sovelluksen kautta. Lapsille ja nuorille on tarjolla myös kerhoja sekä teemapäiviä mediakasvatukseen liittyen. (Lukutaitoa laajemmin – Porin kaupunginkirjaston mediakasvatussuunnitelma 2018). Mikkelin suunnitelma koskee vain aikuisryhmiä, joten lasten ja nuorten osuus on jätetty siitä pois laajemmin. Kuitenkin suunnitelmassa on mainittu lasten ja nuorten mediakasvatuksen toteuttaminen sekä Kirjastopolku.

Aikuisten mediakasvatuksen pääpiste Porin kaupunginkirjastossa on digituen kehittämisessä. Asiakkailla on tarve digitukeen sekä mediakasvatukseen, eikä sen saaminen ole itsestäänselvyys. Erityisesti ne aikuiset, jotka eivät saa muilta tahoilta apua digiasioissa ovat kirjaston opastuksen varassa. Kirjasto haluaa tarjota perinteisten asiakaspalvelutilanteiden lisäksi opastusta erilaisten luentojen ja työpajojen kautta. Alkuvuodesta 2018 Porissa käynnistyi Digiopas-palvelu, joka toimii kaupunginkirjaston lisäksi myös alueen muissa kirjastoissa sovitusti. Suunnitelmassa painotetaan, että henkilökunnan osaamista kehitetään ja uusia mediataitoihin liittyviä sisältöjä sekä palveluita kokeillaan koko ajan. Uusien palveluiden rinnalla halutaan pitää myös jo valmiiksi toimivia mediakasvatukseen liittyviä toimintatapoja yllä. (Lukutaitoa laajemmin – Porin kaupunginkirjaston mediakasvatussuunnitelma 2018). Mikkellisäkin

tarjotaan muun muassa digiopastusta, joka mahdollistaa sen, että jokainen saa digitukea. Mikkelin suunnitelmassa mainitaan, että kirjaston on helppo tavoittaa eri ikäryhmiä, jolloin esimerkiksi juuri digiopastukseen ja muihin järjestettäviin tapahtumiin tuleminen kynnys on matalampi, kun sen järjestää jo valmiiksi tuttu taho.

Suunnitelmassa on lueteltu esimerkkejä aikuisille suunnatuista palveluista, jotka sopivat jokaiselle aikuisryhmälle. Tällaisia ovat muun muassa henkilökohtainen digiopastus niin kirjaston henkilökunnan kuin muidenkin tahojen kautta, erilaiset luennot, laitteiden käyttöön perehdyttäminen sekä median ja siihen liittyvien palasten (elokuvat, pelit, yms.) käytön harjoittelu. Mediakasvatussuunnitelmassa on erikseen tuotu esiin aikuisryhmistä seniorit, maahanmuuttajat sekä lukesteiset. Näihin mainittuihin ryhmiin, heidän kanssaan työskentelyyn ja toimintatapoihin on kiinnitetty erityistä huomiota suunnitelmassa. (Lukutaitoa laajemmin – Porin kaupunginkirjaston mediakasvatussuunnitelma 2018). Mikkelin suunnitelmassa taas on määritelty kaikki aikuisryhmät, jotka tarvitsevat kirjastossa mediakasvatusta.

Seuraava suunnitelman iso otsikko koskee yhteistyötä ja verkostoja. Otsikon alla on mainittu yhteistyö koulujen ja päiväkotien kanssa, erilaiset yhteistyökumppanit kuten esimerkiksi Porin lastenkulttuurikeskus, museot, kuvataidekoulu, kansalaisopisto, nuorisotyö, monikulttuuriyhdistys, korkeakoulut sekä pelaamiseen, videokuvaamiseen, kirjallisuuteen ja mediakasvatukseen liittyvät tahot. Näiden yhteistyökumppaneiden kanssa kirjasto pyrkii toteuttamaan erilaisia työpajoja, tapahtumia ja koulutuksia sekä hyödyntämään tiloja, laitteita ja osaamista. Lisäksi Porin kaupunginkirjasto on mukana Satakirjastojen mediakasvatustahojen verkostossa, jossa maakunnan eri kirjastot tekevät yhteistyötä mediakasvatuksen parissa. Myös Satakunnan korkeakoulukirjaston kanssa tehtävä yhteistyö ja valtakunnalliset kumppanit, kuten Mediakasvatusseura ja Mediakasvatuskeskus Metka, ovat kirjastolle merkittäviä yhteistyötahoja. Suunnitelmassa painotetaan erityisesti sitä, ettei kaikkea aina tarvitse keksiä ja suunnitella itse. Olemassa on jo paljon valmista materiaalia mediakasvatukseen liittyen, jota voi hyödyntää. (Lukutaitoa laajemmin – Porin kaupunginkirjaston mediakasvatussuunnitelma 2018).

Mikkelissä yhteistyötahoja on myös lueteltu mediakasvatussuunnitelmaan. Esimerkiksi kansalaisopisto, paikallinen korkeakoulu ja monikulttuurikeskus ovat molemmissa

mainittuna yhteistyökumppaneiksi. Nämäkin eroavat hiukan keskenään, koska Porin kaupunginkirjastossa tehdään yhteistyötä myös niiden kumppanien kanssa, jotka eivät liity aikuisiin. Tämän takia Mikkelin suunnitelmassa ei ole mainittu peruskouluja tai nuorisotyötä, koska suunnitelma ei koske lapsia tai nuoria.

Jo aikaisemmin Porin suunnitelmassa esiin tulleet laitteet otetaan mediakasvatussuunnitelmassa huomioon vielä tarkemmin viestinnän kanssa samassa kappaleessa. Kirjaston roolia sosiaalisessa mediassa pidetään tärkeänä ja viestinnän tulee tapahtua sen eri kanavissa. Sosiaalinen media on hyvä väline pitää yhteyttä asiakkaisiin, pyytää palautetta, seurata uutisia sekä löytää uusia yhteistyökumppaneita. Mediakasvatustyössä tarvitaan myös laitteita, koska ohjaustoiminta vaatii monesti digitaalisiin sisältöihin pääsemisen. Erilaisissa mediakasvatukseen liittyvissä harjoituksissa tarvitaan esimerkiksi tabletteja tai kannettavia tietokoneita, jotta niitä päästään tekemään. (Lukutaitoa laajemmin – Porin kaupunginkirjaston mediakasvatussuunnitelma 2018).

Mediakasvatustaitoja täytyy kehittää ja toimintaa arvioida. Mediakasvatussuunnitelmassa mainitaan monia keinoja kehittää omaa osaamistaan, kuten erilaiset koulutukset, tiiminä työskentely, sisäisen tiedon jakaminen, osaamispankin kokoaminen ja päivittäminen ja toisten opastaminen. Suunnitelmassa esitetään myös, että osaamista voi kierrättää eri toimipisteiden välillä. Tämä toimisi niin, että yksi henkilökunnasta osaa esimerkiksi tiedonhaun opettamisen hyvin, joten hän tekee sen kaikissa toimipisteissä. Mediakasvatusta voi arvioida itsearviointilla, suullisella palautteella esimerkiksi opettajilta tai muilta ohjaajilta sekä sähköisellä palautteella. Mediakasvatussuunnitelmassa on mainittu myös tulevat mahdollisuudet eri kohderyhmien kanssa. Tällaisia ovat esimerkiksi neuvolan kanssa tehtävä yhteistyö, erityisopetukseen soveltuvan mediakasvatusmateriaalin suunnittelu, erilaisten ammattikirjallisuuden vinkkaaminen opetushenkilöille, henkilöstöresurssien lisääminen aikuisten mediakasvatukseen tarpeen mukaan sekä mediakasvatushankkeiden kohdistaminen eri aikuisryhmille. (Lukutaitoa laajemmin – Porin kaupunginkirjaston mediakasvatussuunnitelma 2018). Mikkelissäkin tärkeässä roolissa henkilökunnan koulutuksessa on vertaisoppiminen, ryhmätyöskentely sekä toisen ohjaaminen. Näiden katsotaan lisäävän osaamista siis molemmissa suunnitelmissa.

Mikkelin ja Porin suunnitelmissa on paljon samaa, mutta myös paljon erilaisia piirteitä. Suurin eroavaisuus on tietenkin se, että Mikkelin mediakasvatussuunnitelma on suunnattu nimenomaan vain aikuisille. Molemmissa suunnitelmissa tulee esiin samoja teemoja ja asioita hiukan eri tavalla keskenään, mutta tärkeät asiat mediakasvatukseen liittyen tuodaan esiin.

7 MEDIAKASVATUKSEN VUOSIKELLO MIKKELIN SEUTUKIRJASTON LIIKKUVILLE PALVELUILLE

Tämän tutkimuksen perusteella luotiin liikkuville palveluille mediakasvatuksen vuosikello, jonka tarkoituksena on tarjota malli ja käytännön työkalu aikuisten mediakasvatuksen toteuttamiseen. Jo tutkimuksen alussa oli tarkoitus, että sen seurauksena syntyy konkreettinen toteutus, jota voidaan hyödyntää käytännössä.

Vuosikelloa suunnitellessa otettiin huomioon liikkuvien palveluiden rajalliset tilat sekä resurssit. Myös aikuisten mediakasvatusta tutkiessa poimittiin ideoita ja lähteitä vuosikelloa varten jo heti tutkimuksen alussa. Vuosikelloa suunnitellessa ja sen toteuttamisesta pohdittaessa otettiin huomioon myös liikkuvien palveluiden omat toiveet ja kommentit, jotka tulivat esiin teemahaastattelun avulla.

Vuosikellon rakenne koostuu kuukausittaisista teemoista eli jokaiselle kuukaudelle on löydetty oma teemansa, jonka perusteella on valittu teemaa tukevaa aineistoa sekä tapahtumavinkkejä. Teemoja valittaessa selvitettiin jokaisen kuukauden kohdalla erilaisten teemaviikkojen ja -päivien mahdollisuus, jotta teemat tukisivat niitä. Teemojen valinta on harkittua, koska tutkimuksessa haluttiin löytää tällä hetkellä tärkeimpiä osa-alueita aikuisten mediakasvatuksessa ja hyödyntää niitä. Rakenteeseen sisältyy myös jokaiselle kuukaudelle omat markkinointi-, toteutus- ja materiaalivinkit, jotka tukevat valittua teemaa. Markkinointivinkit-osio on luotu mainostamaan ja tiedottamaan kirjaston omista teemaan liittyvistä tapahtumista ja aineistoista. Markkinointivinkeihin voi siis liittää mitä vain, jota haluaa siinä kuussa tuoda esiin. Vuosikellon marraskuun teema on pelikasvatus ja pelit, jolloin markkinointivinkeihin on laitettu peliviikko. Peliviikon materiaaleja voi hyödyntää marraskuussa loistavasti, koska teema liittyy siihen. Toteutusvinkeissä tarkoituksena on ollut tuoda jokin konkreettinen tekeminen osaksi kuukauden teemaa, jota liikkuvat palvelut voivat hyödyntää joko pop up-kirjastoissa tai muissa palveluissa. Maaliskuussa teeman ollessa etäpalvelut, toteutusvinkkinä toimii etätapahtumien pankki. Asiakkaat voivat siis suositella kiinnostavaa etätapahtumaa esimerkiksi kirjoittamalla sen lapulle asiakaspalvelutiskillä ja laittamalla sen laatikkoon, josta henkilökunta voi sitten vinkkien avulla luoda vinkkilistan erilaisista etätapahtumista. Materiaalivinkeissä on teemoihin liittyviä aineistoja, joista voi saada lisätietoa teemaan liittyen. Lokakuussa teema on tietoturva ja

materiaalivinkeissä on hyödynnetty aineistoa Kyberturvallisuuskeskukselta sekä Ylen digitreeneistä, jotka koskevat tietoturva.

Vuosikello on luotu Word-dokumenttipohjaan, jolloin sitä on helppo muokata. Dokumenttipohja on lähetetty liikkuville palveluille jo silloin, kun he saivat antaa kommentteja siitä teemahaastattelussa ja valmis vuosikello on tehty samaan pohjaan. He ovat siis saaneet vuosikellon rakenteen sähköisenä dokumenttina ja voivat jatkossa muokata sitä omiin tarpeisiinsa sopivaksi, jos heillä on esimerkiksi joitain muutosehdotuksia tai jokin uusi teema nousee tärkeäksi.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten liikkuvat palvelut voisivat hyödyntää ja toteuttaa mediakasvatusta omissa palveluissaan. Tutkimusta varten haastateltiin sekä Porin kaupunginkirjaston työntekijää, joka työskentelee mediakasvatuksen parissa, sekä Mikkelin seutukirjaston liikkuvien palveluiden parissa työskentelevää henkilöä.

Dokumenttianalyysia varten käytettiin Mikkelin seutukirjaston sekä Porin kaupunginkirjaston mediakasvatussuunnitelman lisäksi myös asiakasnäkökulma-dokumentteja, joita tarkasteltiin tutkimusta varten. Näissä dokumenteissa kävi ilmi, että asiakkaille tärkeää fyysisessä kirjastossa on mahdollisuus lukea lehtiä, omatoimiaukiolo sekä varauksien nouto. Nämä asiat on otettu huomioon liikkuvien palveluiden toiminnassa. Rantakylässä sijaitsevan uimahallin eli Rantakeitaan aulaan on lisätty lehtien lukua varten iso tabletti, jota voi hyödyntää myös pop up -kirjastojen ulkopuolella. Myös varausten nouto onnistuu nykyisin Rantakeitaan pop up -kirjastoista. Tällä tavoin liikkuvat palvelut ovat kuulleet asiakkaiden toiveita jo ennen uuden kirjastopalvelun aloitusta ja pyrkineet toteuttamaan asiakkaiden toiveita.

Yksi tämän opinnäytetyön tärkeimmistä johtopäätöksistä on se, että kirjastojen ja muiden tahojen toteuttama mediakasvatus kaipaa ja tarvitsee yhteistyöverkostoja, eikä kukaan halua tai kenenkään kannata harjoittaa mediakasvatusta yksin. Niin Mikkelin kuin Porinkin mediakasvatussuunnitelmissa tulee esiin, että paikallisten ja valtakunnallisten yhteistyötahojen kanssa tehdään paljon työtä. Tärkeitä yhteistyökumppaneita paikallisesti ovat esimerkiksi kansalaisopisto ja korkeakoulut. Yhteistyö mainitaan myös Kansalliset mediakasvatuslinjaukset-koonnissa (2019, 14–18) sekä Aikuisten medialukutaidon edistämisen hyvät käytännöt ja kehittämistarpeet-selvityksessä (Kanerva & Oksanen-Särelä 2021), joissa molemmissa yhteistyötä oman alan sekä muiden toimijoiden kanssa korostetaan. Yhteistyöllä ja verkostoitumisella voidaan saavuttaa uusia toimintamalleja sekä ehkäistä päällekkäistä työtä. Tästä voidaan siis päätellä, että aikuisten mediakasvatuksen kenttä kaipaa enemmän eri tahojen välisiä yhteisiä tavoitteita sekä konkreettisia toimia, jolloin kirjastot ja muut mediakasvatuksen parissa työskentelevät saavat kaikki saman informaation sekä samat materiaalit käytettäväkseen.

Myös eräs seikka, joka tässä tutkimuksessa tuli esiin, on se, että kirjastot voivat saada yhteyden haastavasti tavoitettaviin aikuisryhmiin ja parantaa aikuisten digitaitoja mediakasvatuksen avulla. Suomessa on paljon aikuisia ilman tarpeellisia mediataitoja ja se heijastuu arkeen ja sen haasteisiin. Tietoteknisiä taitoja tarvitaan nykyään monessa eri asiassa, joten ilman niitä yksinkertaisetkin asiat tuntuvat haastavilta. Muita tarvittavia taitoja ovat esimerkiksi median käyttöön liittyvät asiat sekä kriittinen medialukutaito. Aikuisten mediakasvatus on kuitenkin haasteellista, koska usein tiettyjä aikuisryhmiä on vaikea tavoittaa tai mediakasvatus liittyy hankkeisiin, jotka loppuvat aikanaan eikä toimintaa enää jatketa hankkeen jälkeen.

Monesti mediakasvatukseen liittyy myös saavutettavuusnäkökulma. Liikkuvien palveluiden perusajatus jo itsessään tuo saavutettavuuden osaksi heidän toimintaansa viemällä kirjastopalveluita ulos kirjastosta ja lähemmäs ihmistä. Kuitenkin saavutettavuus näkyy myös tapahtumissa ja aineistoissa, kun ne räätälöidään erilaisille kohderyhmille sopiviksi. Liikkuvien palveluiden työntekijän haastattelussa ilmenee, että he pyrkivät viemään palveluitaan perinteisten pop up -kirjastojen paikkojen lisäksi esimerkiksi maahanmuuttajien ja kehitysvammaisten keskuuteen. Näiden seikkojen avulla voidaan päätellä, että liikkuvien palveluiden mediakasvatus pääsee lähemmäksi ihmistä ja ehkäisee digikuiluun putoamista, koska liikkuvat palvelut pyrkivät löytämään erityisesti ne, jotka eivät käytä syystä tai toisesta perinteistä kirjastoa sekä sen palveluita. Tämän avulla kaikille aikuisryhmille on tarjolla niin mediakasvatusta kuin perinteisiä kirjastopalveluita.

Tämän tutkimuksen konkreettisena tuloksena syntyi mediakasvatuksen vuosikello, jota liikkuvat palvelut voivat hyödyntää palveluissaan. Vuosikello on malli ja työkalu, jossa jokaisella kuukaudella on oma teemansa. Liikkuvat palvelut eivät järjestä pop up-kirjastoja kesäkuukasina, joten niitä ei ole mainittu vuosikellossa. Teemat on poimittu mediakasvatuksen sisällöistä ja ne on pyritty valitsemaan niin, että ne ovat ajankohtaisia. Teemojen lisäksi mediakasvatuksen vuosikellosta löytyy teemoihin sopivia markkinointi-, toteutus- ja materiaalivinkkejä, joiden avulla teemoja voidaan hyödyntää. Vuosikello on luotu liikkuvien palveluiden pop up -kirjastoissa toteutettavaksi, mutta sitä voi hyödyntää myös muuhun. Vuosikellossa on huomioitu niin liikkuvien palveluiden resurssit kuin pääasialliset kohderyhmät aikuiskävijöissä.

Mediakasvatuksen vuosikellossa on hyödynnetty Mikkelin seutukirjaston liikkuvien palveluiden työntekijän haastattelua. Pääasiassa liikkuvien palveluiden aikuisasiakkaat ovat lapsiperheiden vanhempia tai iäkkäämpiä ihmisiä. Se on huomioitu vuosikellon teemoissa suuntaamalla teemoja niin vanhemmille kuin ikäihmisillekin. Teemoihin lukeutuu niin digiopastusta, sähköisten aineistojen käyttöä, pelikasvatusta sekä tietoa vanhemmille siitä, mitä pitää tietää sosiaalisesta mediasta ennen kuin päästää lapsen sinne. Vuosikellon teemoja valitessa on haluttu, että ne palvelevat mahdollisimman hyvin liikkuvien palveluiden aikuisikäviä, koska heitä varten suunnitelma on tehty. Haastattelussa tuli myös ilmi, että pop up-kirjastojen asiakaspalvelutilanteet ovat yksilökeskeisiä, eikä isojen työpajatyypisten tapahtumien suunnittelu onnistu. Tämä on otettu huomioon myös vuosikellossa, jossa suurimmassa osassa teemoja tapahtumavinkit ovat yksilösuoritteisia.

Mikkelin seutukirjaston mediakasvatussuunnitelmassa mainitaan kolme tapaa, jolla voidaan vahvistaa aikuisten medialukutaitoa. Nämä tavoitteet liittyvät niin aineistojen saavutettavuuteen sekä mediatekstien ymmärtämiseen kuin asiakkaiden opastamiseen sisällöntuottamisessa ja viestimisessä erilaisilla alustoilla. Näitä tapoja on käytetty hyödyksi myös liikkuville palveluille suunnatussa vuosikellossa. Vuosikelloon on haluttu tuoda samoja elementtejä esiin kuin Mikkelin seutukirjaston mediakasvatussuunnitelmassa, jotta ne tukevat toisiaan parhaalla mahdollisella tavalla. Näitä tavoitteita erityisesti tukevia teemoja vuosikellossa on esimerkiksi digiopastus, e-aineistojen käyttöönotto, pelikasvatus ja sisällöntuottaminen. Tästä voi tehdä johtopäätöksen, jonka mukaan Mikkelin seutukirjaston mediakasvatussuunnitelmaa on tarkasteltu tätä tutkimusta tehdessä tarkasti, jotta kirjaston tavoitteet aikuisten mediakasvatuksen osalta tulevat esiin myös sen jalkautuvissa palveluissa.

Tutkimuksen avulla syntyneitä mediakasvatukseen liittyvää suunnitelmaa voi hyödyntää liikkuvien palveluiden lisäksi myös muissa liikkuvissa ja jalkautuvissa kirjastopalveluissa, kuten esimerkiksi kirjastoautoissa. Vuosikelloon on pyritty luomaan suurimmaksi osaksi sellaisia aktiviteetteja, johon ei tarvitse isoa tilaa tai paljon erilaisia työvälineitä. Se on myös muunneltavissa, jos haluaa käyttää vain esimerkiksi sen rakennetta, mutta muuttaa teemoja. Media ja sen kenttä muuttuu jatkuvasti, joten tähän suunnitelmaan valitut teemat eivät välttämättä ole ajankohtaisia monia vuosia eteenpäin. Tällä hetkellä ne kuitenkin ovat mediakasvatuksen tärkeitä osa-alueita.

Tässä tutkimuksessa onnistuttiin hyvin luomaan liikkuville palveluille aikuisten mediakasvatusaiheinen vuosikello, joka tarjoaa käytännön toteutusvinkkejä Mikkelin seutukirjaston aikuisten mediakasvatussuunnitelman toteuttamiseen. Vuosikelloon on valittu teemat harkiten ja niitä aikuiskohderyhmiä ajatellen, joita liikkuvat palvelut eniten kohtaavat. Vuosikelloon on tuotu paljon vinkkejä, mutta jätetty myös tilaa muutoksille. Opinnäytetyössä onnistui myös aiheen rajaaminen, jolloin tutkimuksesta tuli ohjeistukseen nähden sopivan laaja. Tätä tutkimusta varten olisi voitu saada vielä hiukan enemmän taustatietoa esimerkiksi liikkuvien palveluiden asiakkailta sekä muilta kirjastoilta, joilla on mediakasvatussuunnitelma. Liikkuvien palveluiden tapahtumien ja pop up-kirjastojen ollessa tauolla koronapandemian takia, ei asiakasnäkökulmaa olisi ollut tarpeeksi pitkältä ajalta, jolloin palaute ei välttämättä olisi ollut hyödyllistä tutkimusta varten.

Tämän opinnäytetyön jatkotutkimusaiheena voisi esimerkiksi selvittää, onko vuosikellosta ollut hyötyä liikkuville palveluille tai muille, jotka sitä ovat käyttäneet. Myös samankaltainen tutkimus aikuisten mediakasvatukseen liittyen olisi hyvä, mutta tutkimukseen tulisi ottaa mukaan enemmän liikkuvien palveluiden aikuisasiakkaiden näkökulmia ja sitä, mitä he pitävät mediakasvatukseen liittyen tärkeänä. Tällöin mediakasvatukseen liittyvät teemat saattaisivat hieman muuttua, koska kohderyhmä voisi pitää eri asioita tärkeänä kuin tämän tutkimuksen vuosikellossa tulee esiin. Tässä tutkimuksessa tulee esiin yhteistyöverkoston merkitys aikuisten mediakasvatuksessa, joten niiden olemassaoloa sekä parannuskeinoja voisi myös tutkia. Yleisesti aikuisten mediakasvatus on kiinnostava aihe, joka sisältää monenlaisia aihepiirejä, joita kannattaa tutkia.

LÄHTEET

- Aikuisväestön mediakasvatussuunnitelma. 21.2.2020. [Verkkajulkaisu]. Mikkeli: Mikkelin seutukirjasto. [Viitattu 12.4.2021]. Saatavana: <https://kirjasto.mikkeli.fi/wp-content/uploads/2020/08/Aikuisväestön-mediakasvatussuunnitelma.pdf>
- Aluehallintovirasto. Ei päiväystä. Tietoa WCAG-ohjeistuksesta. [Verkkosivu]. [Viitattu 6.9.2021]. Saatavana: <https://www.saavutettavuusvaatimukset.fi/digipalvelulain-vaatimukset/tietoa-wcag-kriteereista/>
- Asiakastyöpajat. 2019. Mikkelin seutukirjasto. Julkaisematon.
- Celia. Ei päiväystä. Yleistä tietoa saavutettavuudesta. [Verkkosivu]. [Viitattu 6.9.2021]. Saatavana: <https://www.celia.fi/saavutettavuus/>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2014. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.) 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.
- Kanerva, A. & Oksanen-Särelä, K.. 2021. Aikuisien medialukutaidon edistämisen hyvät käytännöt ja kehittämistarpeet. [Verkkajulkaisu]. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti. [Viitattu 13.9.2021]. Saatavana: <https://medialukutaitosuomessa.fi/aikuistenmedialukutaito.pdf>
- Kansallinen audiovisuaalinen instituutti. 2016. Monimuotoinen mediakasvatus. (Kansallisen audiovisuaalisen instituutin julkaisuja 1/2016). https://www.mediataitokoulu.fi/monimuotoinen_mediakasvatus.pdf
- Kirjastopolku. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Mikkelin koulujen kirjastopolku. [Viitattu 4.8.2021]. Saatavana: <https://kirjastopolkumikkeli.wordpress.com/tietoja-2/>
- Kirjastorinki. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Mikkelin seutukirjasto. [Viitattu 12.8.2021]. Saatavana: <https://kirjasto.mikkeli.fi/palvelumme/kirjastorinki/>
- Kuntaliitto. 2017. Yleisten kirjastojen saavutettavuussuositus. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 6.9.2021]. Saatavana: <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2017/1754-yleisten-kirjastojen-saavutettavuussuositus>
- L 29.12.2016/1492. Laki yleisistä kirjastoista.

- Liikkuvat kirjastopalvelut ja kirja-auto Mirja. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Mikkelin seutukirjasto. [Viitattu 8.9.2021]. Saatavana: <https://kirjasto.mikkeli.fi/liikkuvat-kirjastopalvelut/>
- Liikkuvat palvelut. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Mikkelin koulujen kirjastopolku. [Viitattu 8.9.2021]. Saatavana: <https://kirjastopolkumikkeli.wordpress.com/liikkuvat-palvelut/>
- Lukukoirat. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Mikkelin koulujen kirjastopolku. [Viitattu 4.8.2021]. Saatavana: <https://kirjastopolkumikkeli.wordpress.com/lukukoirat/>
- Lukuneuvoja. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Mikkelin seutukirjasto. [Viitattu 12.8.2021]. Saatavana: <https://kirjasto.mikkeli.fi/lukuneuvoja/>
- Lukupiirit. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Mikkelin seutukirjasto. [Viitattu 12.8.2021]. Saatavana: <https://kirjasto.mikkeli.fi/lukupiirit/>
- Lukutaitoa laajemmin – Porin kaupunginkirjaston mediakasvatussuunnitelma. 30.3.2018. [Verkkojulkaisu]. Pori: Porin kaupunginkirjasto. [Viitattu 6.5.2021]. Saatavana: https://www.pori.fi/sites/default/files/atoms/files/mediakasvatussuunnitelma_2018.pdf
- Lumme-kirjasto ja alueellinen kirjastoyhteistyö. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Mikkelin seutukirjasto. [Viitattu 5.4.2021]. Saatavana: <https://kirjasto.mikkeli.fi/tietoa-meista/lumme-kirjastot-ja-alueellinen-kirjastoyhteistyo/>
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL). 21.8.2021. Mediakasvatus. [Verkkosivu]. [Viitattu 24.4.2021]. Saatavana: <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/mediakasvatus/>
- Mediakasvatusseura. Ei päiväystä. Mediakasvatus. [Verkkosivu]. [Viitattu 24.4.2021]. Saatavana: <https://mediakasvatus.fi/mediakasvatus/#toggle-id-1>
- Medialukutaito Suomessa: kansalliset mediakasvatuslinjaukset 2019. [Verkkojulkaisu]. Opetus- ja kulttuuriministeriö. [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161951/OKM_2019_37.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Murtonen, S. & Valjakka, K. 14.9.2020. Messiin medioihin, lungisti lukemaan: Mikkelin seutukirjasto aikuisväestön lukutaitoja tukemassa – suuntaviivoja ja toimintamalleja. [Verkkojulkaisu]. Aluehallintovirasto. [Viitattu 4.9.2021]. Saatavana: <https://aviavustukset.fi/messiin-medioihin-lungisti-lukemaan/>
- Organisaatio ja hallinto. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Mikkelin seutukirjasto. [Viitattu 5.4.2021]. Saatavana: <https://kirjasto.mikkeli.fi/tietoa-meista/organisaatio-ja-hallinto/>

- Pelitaito. Ei päiväystä. Pelikasvatus. [Verkkosivu]. [Viitattu 7.9.2021]. Saatavana: <http://www.pelitaito.fi/new/pelikasvatus/>
- Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.
- Ruokoski, V. (28.11.2019). Mikkeliässä lautakunta puoltaa kolmen sivukirjaston lakkautusesitystä. Yle. <https://yle.fi/uutiset/3-11091208>
- Ryhmäopastukset ja muut ryhmien palvelut. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Mikkelin seutukirjasto. [Viitattu 4.8.2021]. Saatavana: <https://kirjasto.mikkeli.fi/palvelumme/ryhmaopastukset/>
- Satutunnit ja tuokiot. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Mikkelin seutukirjasto. [Viitattu 4.8.2021]. Saatavana: <https://kirjasto.mikkeli.fi/palvelumme/lapset-ja-nuoret/satutunnit-ja-tuokiot/>
- Seinäjoen ammattikorkeakoulu. AMK-tutkinnon opinnäytetyöohje. Ei päiväystä. [Verkkosivut]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. [Viitattu 20.10.2021]. Saatavana: <https://epedufi.sharepoint.com/sites/SeAMK-Students/Jaetut%20asiakirjat/Forms/AllItems.aspx?id=%2Fsites%2FSeAMK%2DStudents%2FJaetut%20asiakirjat%2FOpinnäytetyö%2FAMK%2Dtutkinnon%20opinnäytetyöohje%2Epdf&parent=%2Fsites%2FSeAMK%2DStudents%2FJaetut%20asiakirjat%2FOpinnäytetyö>
- Selovuo, K. 2019. Saavutettavuusopas. Eura: Euraprint.
- Suomen kirjastoseura. 2014. Mediakasvatus yleisissä kirjastoissa: suosituksia ja suuntaviivoja. [Verkkosivut]. [Viitattu 14.9.2021]. Saatavana: https://suomenkirjastoseura.fi/files/Mediakasvatus/mediakasvatus_koko%20julkaisu%20netiss%2024%202%202014.pdf
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. [Verkkosivut]. [Viitattu 10.6.2021]. Saatavana: https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf
- Valtiovarainministeriö. Ei päiväystä. Saavutettavuus. [Verkkosivu]. [Viitattu 6.9.2021]. Saatavana: <https://vm.fi/saavutettavuusdirektiivi>

LIITTEET

Liite 1. Mediakasvatuksen vuosikello

Liite 2. Teemahaastattelun kysymykset ja teemat Mikkelin seutukirjaston työntekijälle

Liite 3. Teemahaastattelun kysymykset ja teemat Porin kaupunginkirjaston työntekijälle

Liite 1. Mediakasvatuksen vuosikello Mikkelin seutukirjaston liikkuville palveluille

Mediakasvatuksen vuosikello on luotu Mikkelin seutukirjaston liikkuvien palveluiden aikuisten mediakasvatuksen tukemiseen. Vuosikello koostuu kuukausittaisista teemoista, sekä markkinointi-, toteutus- ja materiaalivinkeistä. Kesäkuukausia ei tässä suunnitelmassa ole, koska liikkuvat palvelut eivät silloin järjestä pop up-kirjastoja.

Tammikuu: Digiopastus

Tammikuu on digiopastuksen tehokuukausi. Jouluna saadaan uusia laitteita, joita ei välttämättä osata ottaa käyttöön tai niiden kanssa on muita ongelmia. Myös vanhat laitteet voivat tuottaa päänvaivaa. Heti vuoden alussa liikkuvat palvelut keskittyvät siis digiopastukseen aikuisten palveluissaan. Digiopastus voi tapahtua samalla tavalla kuin kirjastolla, eli ulkopuolinen taho toteuttaa sen tai liikkuvien palveluiden työntekijät voivat itse toteuttaa digiopastuksen. Lisäksi kuukauden teeman tarkoituksena on lisätä tietoa digiopastuksesta: missä sitä järjestetään ja milloin, kuka järjestää ja millaista apua sieltä saa.

• Markkinointivinkit:

Mikkelin alueella digiopastusta järjestää esimerkiksi Mikkelin seutukirjasto, Mikkelin settlementti ry sekä Mikkelin kaupunki. Liikkuvat palvelut voivat tuoda omassa digiopastuksessaan esiin sen, etteivät ole ainoa taho, joka digiopastusta järjestää.

⇒ Toteutusvinkit:

Digiopastuksessa toteutusvinkkinä on itse digiopastaminen.

◆ Materiaalivinkit:

- <https://www.suomidigi.fi/ohjeet-ja-tuki/digituki/digitukijan-osaamisen-kehittaminen/digituen-antaminen>
- <https://kirjasto.mikkeli.fi/palvelumme/nettiopastusta-ikaihmisille/>
- <https://www.seniorsurf.fi/opastuspaikat/>

Helmikuu: Minä sosiaalisessa mediassa

Helmikuussa vietetään mediataitoviikkoa ja mietitään omaa identiteettiään mediassa. Sosiaalinen media on osa monen arkea, mutta kuinka usein pohditaan siellä jaettavaa sisältöä sekä mitä itse jakaa? Helmikuussa lisätään lähdekritiikkiä, mietitään omaa profiilia sosiaalisessa mediassa sekä selvitetään netin käyttäytymissääntöjä. Mediametka on luonut julkaisun, jossa käydään läpi hiukan tietoturva-asiaa, mutta myös nettietikettiä. On myös tärkeää tiedostaa itse, jos jakaa misinformaatiota eli tietoa, joka ei pidä paikkaansa. Johanna Vehkoo on kirjoittanut Ylen sivuille Valheenpaljastaja-artikkeleita, joista yksi tuoreimmista käsittelee misinformaatiota. Artikkelista saa paljon vinkkejä siihen, miksei kannata uskoa kaikkea mitä netistä löytyy. Sitran digiprofiili-testin avulla voi myös selvittää, millainen oma digiprofiili on.

- Markkinointivinkit:

Mediataitoviikon ollessa käynnissä, voi tässä kuussa mainostaa sen tarjoamia materiaaleja, jotka joko koetaan sopivaksi tähän teemaan tai yleisesti mediataitoviikkoon liittyen.

⇒ Toteutusvinkit:

Helmikuussa toteutusvinkkinä on Sitran digiprofiilitesti. Myös mediataitoviikon puitteissa voidaan ottaa toteutusvinkkejä myös niistä materiaaleista.

- ◆ Materiaalivinkit:

- <https://mediametka.fi/nettiturvallisuutta/>
- <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2021/02/08/valheenpaljastaja-kahdeksan-asiaa-jotka-jokaisen-pitaisi-ymmartaa>
- <https://digiprofiilitesti.sitra.fi>

Maaliskuu: Etäpalvelut - apua kouluun ja töihin

Koronan takia moni on siirtynyt etätöihin sekä -opiskeluun, joten maaliskuussa keskitytään erilaisiin etäpalveluihin. Pandemia on pakottanut monet tahot järjestämään palveluita ja tapahtumia netissä, joka oli aluksi hankalaa mutta nyt se on osittain ottanut jäädäkseen.

- Markkinointivinkit:

Maaliskuun teeman avulla voi samalla markkinoida Mikkelin seutukirjaston tietotunteja, joissa aiheina ovat erilaiset sovellukset ja palvelut. Tietotunteja järjestetään tällä hetkellä myös etänä, joten myös liikkuvien palveluiden asiakkaat voivat osallistua niihin, vaikka pääsyä kirjastoon ei olisi.

⇒ Toteutusvinkit:

Etätapahtumien pankki. Liikkuvien palveluiden maaliskuun tapahtumavinkki on etätapahtumien pankki. Etätapahtumia järjestetään vielä koronan jälkeenkin, joten niiden löytäminen on tärkeää. Liikkuvat palvelut voivat laittaa esille laatikon, johon jokainen voi pudottaa käsin kirjoitetun vinkin etätapahtumasta. Kun vinkit on kerätty, niistä tehdään lista esimerkiksi Mikkelin seutukirjaston verkkosivuille, josta jokainen voi nähdä sen ja poimia itselle mielenkiintoisimmat.

◆ Materiaalivinkit:

- <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2020/03/20/digitreenit-tyokaluja-erilaisten-etapalaverien-pitoon-verkossa>

Huhtikuu: Perinteinen lukutaito

Huhtikuussa teemana on perinteinen lukutaito samassa kuussa järjestettävän lukuviikon innoittamana. Mediassa tarvitaan monia lukutaitoja, mutta ilman perinteistä lukutaitoa ei pärjää. Aikuisten heikosta lukutaidosta ja lukemisinnosta on ollut puhetta jo vuosia. Esimerkiksi Lukukeskus on koonnut 10 faktaa lukemisesta-artikkelin, joka kokoaa hyvin lukemiseen liittyvät ongelmat ja ratkaisut.

• Markkinointivinkit:

Teeman ollessa perinteinen lukutaito, kannattaa erityisesti mainostaa niihin liittyviä kirjaston tapahtumia. Lukupiirit ja kirjavinkkaukset ovat tämän kuun erityinen markkinointivaltti, koska ne liittyvät keskeisesti perinteiseen lukutaitoon.

⇒ Toteutusvinkit:

Aikuisille suunnattu kirjavinkkaus, jossa voi olla erilaisia teemoja vaihtelevasti. Vinkata voi romaanien lisäksi esimerkiksi tietokirjoja tai sarjakuvia. Tähän teemaan sopii myös hyvin erilaiset lukukampanjat, mitä kirjastoilla usein on käynnissä.

◆ Materiaalivinkit:

- <https://lukukeskus.fi/10-faktaa-lukemisesta-2020/>

Toukokuu: Sähköiset aineistot ja niiden käyttö

Toukokuussa aiheena on kirjastojen käytettävissä oleva sähköinen materiaali. Kirjastojen kokoelmissa on e-kirjoja sekä -lehtiä, joita voi lukea ja käyttää ilmaiseksi kirjastokortilla. Toukokuussa tarkoituksena on tuoda niitä esiin myös liikkuvissa palveluissa. Vaikka liikkuvat käyvät säännöllisesti tietyissä paikoissa tuomassa lukemista asiakkaille, voi lukeminen loppua kesken. Silloin kannattaa suunnata esimerkiksi Lumme-kirjastojen e-kirjastoon, jossa on tarjolla paljon e- ja äänikirjoja. Toukokuussa liikkuvien palveluiden henkilökunta voi aktiivisesti mainostaa e-kirjoja ja miten niitä voi käyttää. Tähän on materiaalia ja ohjeita niin Mikkelin seutukirjaston sivuilla, kuin myös Yle on tehnyt kattavan artikkelin e-kirjojen käytöstä.

• Markkinointivinkit:

Toukokuussa voi tuoda esiin Mikkelin seutukirjastossa järjestettävän verkkolukupiirin, johon voi lukea kirjat niin sähköisinä kuin perinteisinäkin kirjoina.

⇒ Toteutusvinkit:

Pikaopastus e-kirjoihin. E-kirjojen löytäminen ja käyttö on yllättävän helppoa, kun tietää mitä pitää tehdä. Toukokuussa liikkuvat palvelut ottavat käyttöön pikaopastuksen e-kirjojen maailmaan. Tiskissä tarjotaan mahdollisuutta opastaa asiakasta sähköisten kirjojen ja muiden aineistojen maailmaan, sekä annetaan vinkkejä mistä voi löytää lisäohjeita niiden käyttöön.

◆ Materiaalivinkit:

- <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2018/02/21/digitreenit-onko-e-kirja-viela-avaamattain-paaset-alkuun>
- <https://kirjasto.mikkeli.fi/palvelumme/e-aineistot/e-kirjat/>

Syyskuu: Vanhempana mediassa – mitä pitää tietää?

Syyskuussa teemana on vanhempien rooli sosiaalisessa mediassa. Vanhemmat ovat vastuussa lasten mediakäytöksestä, mutta miten sitä voi valvoa? On monia aikuisia, jotka eivät esimerkiksi ole itse sosiaalisessa mediassa tai tiedä mitään siitä. Siksi on tärkeää neuvoa ja opastaa niitä vanhempia, jotta he osaavat ohjata lastaan mediassa ja sen käytössä kotona. Syyskuussa on siis tarkoituksena tuoda vanhemmille esiin materiaalia, jolla he saavat tietoa esimerkiksi eri sovelluksien ikärajoista ja niiden käytöstä. Mannerheimin lastensuojeluliitto on koonnut omalle sivulleen paljon tietoa siitä, miten lasta voi tukea sosiaalisen median käytössä ja miten aikuinen voi pysyä mukana lapsen somen käytössä. Myös mediataitokoulu on tehnyt kattavan oppaan kaikille kasvattajille, jossa kerrotaan niin ikärajoista kuin aikuisen esimerkistä lapsen mediakäyttöön.

- Markkinointivinkit:

Voidaan tuoda esiin niitä tahoja, jotka esimerkiksi antavat vinkkejä ja järjestävät vanhemmille erilaisia koulutuksia mediakasvatukseen liittyen. Tällaisia tahoja ovat muun muassa Mannerheimin lastensuojeluliitto, Vanhempainliitto sekä Mediakasvatusseura.

⇒ Toteutusvinkit:

Syyskuun teemaan sopisi parhaiten tietoisuus. Monien eri ikäisten lasten vanhempien tulisi olla kiinnostuneita lasten ja nuorten sosiaalisen median käytöstä. Syyskuun tapahtumavinkkinä voisi olla siis nopea tietoisuus sosiaalisen median palveluista sekä siitä, mitä niitä käyttäessä on hyvä pitää silmällä. Materiaalivinkkien avulla tietoisuuden tekeminen on helppoa ja tietoa on paljon. Toteutusvinkkinä tässä kuussa voi olla myös aikuisen ja lapsen keskinäinen keskustelu lapsen sosiaalisen median käytöstä. Tätä varten voidaan luoda kysymyslomake, jonka avulla vanhempi saisi tietää enemmän lapsen median käytöstä, koska se ei välttämättä aina ole tiedossa.

- ◆ Materiaalivinkit:

- <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/lapset-ja-media/lapsi-sosiaalisessa-mediassa/>
- <https://www.mediataitokoulu.fi/lapsetjamedia.pdf>

Lokakuu: Tietoturva – huijaukset ja petokset netissä

Lokakuussa teemana on tietoturva. Uutisissa puhutaan sosiaalisessa mediassa tapahtuvista huijauksista ja petoksista, jossa ihminen menettää esimerkiksi paljon rahaa. On tärkeää olla tietoinen siitä, millaisia merkkejä kannattaa etsiä, jos epäilee netissä tapahtuvaa huijausta. Kyberturvallisuuskeskus on koonnut paljon aineistoa ja vinkkejä siihen, miten suojata omat sosiaalisen median tilit sekä miten toimia, jos joudut huijauksen kohteeksi.

- Markkinointivinkit:

Mainostetaan tietoturvaan liittyviä tulevia tapahtumia ja luentoja, johon voi osallistua esimerkiksi verkossa.

⇒ Toteutusvinkit:

Tietoturvan ollessa tärkeää, mutta ehkä samaan aikaan myös hankala asia, voidaan paikalle pyytää jokin alan ammattilainen pitämään luento aiheesta. Myös Ylen Digitreenit-sivustolla on oma osio tietoturvalle, jossa on paljon erilaisia testejä ja tietoa tietoturvasta. Näitä voidaan vinkata asiakkaalle tehtäväksi.

- ◆ Materiaalivinkit:

- <https://www.kyberturvallisuuskeskus.fi/fi/ajankohtaista/ohjeet-ja-oppaat/ohjeet-ja-oppaat-yksityishenkiloille>
- <https://yle.fi/aihe/digitreenit/tietoturva>

Marraskuu: Pelikasvatus ja pelit

Maaliskuussa teemana on pelit ja pelikasvatus. Pelikasvatuksen tarkoituksena on tuoda esiin pelaamisen hyviä vaikutuksia, mutta myös muistuttaa sen haitoista. Pelikasvatusta ei tarvitse vain lapset ja nuoret, vaan myös aikuiset, jotka pelaavat tai ovat kiinnostuneita peleistä. Samalla voidaan jakaa tietoa turvallisesta pelaamisesta erilaisten aineistojen avulla. CYBERDI-hanke on Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja Poliisiammattikorkeakoulun yhteinen hanke, jossa tuodaan esiin kyberturvallisuuden eri osia. Hankkeessa tulee myös esiin peliturvallisuus, josta on paljon materiaalia heidän tietopankissaan.

- Markkinointivinkit:

Peliviikon ollessa marraskuussa, siihen liittyvät materiaalit ovat tämän kuun markkinointivinkki. Henkilökunta voi kerätä peliviikolta kiinnostavia sisältöjä ja vinkata niitä asiakkaille.

⇒ Toteutusvinkit:

Liikkuvat palvelut voivat tuoda pelaamisen omiin pop up-kirjastoihinsa. Konsolien ja lautapeliin tuominen kokeiltavaksi eri pisteisiin on peliviikon ideaa parhaimmillaan. Pelien kanssa voi jalkautua erilaisiin paikkoihin, jolloin kaikki voivat kokeilla ja pelata niitä. Kirjastot.fi:n tapahtuma- ja ideapankissa on myös Lahden kaupunginkirjaston mobiilipelivinkkaus lapsiperheille, jota voisi myös hyödyntää. Vinkkauksessa on tarkoituksena tuoda vanhempien tietoon lapsille turvallisia pelejä ja sovelluksia.

◆ Materiaalivinkit:

- https://www.kirjastot.fi/node/215423?language_content_entity=fi
- <https://www.jamk.fi/fi/Tutkimus-ja-kehitys/projektit/CYBERDI/tietopankki/>

Joulukuu: Sisällön tuottaminen sosiaalisessa mediassa

Monet jakavat omia kuviaan ja videoita sosiaalisessa mediassa, joten joulukuun teemana on sisällön tuottaminen sosiaalisessa mediassa. Sisällöntuotannosta voi tehdä itselleen jopa ammatin, mutta jollain tavalla kaikki sosiaalisen median käyttäjät luovat sisältöä. Tekijänoikeudet ovat myös iso osa sisällöntuotantoa ja niistä voi löytää lisätietoa Tekijänoikeus-sivustolta.

• Markkinointivinkit:

Joulun alla kirjastolla on paljon erilaisia näyttelyitä ja tapahtumia lapsille sekä aikuisille, joita voi mainostaa joulukuussa.

⇒ Toteutusvinkit:

Joulutervehdyksen jakaminen omassa sosiaalisen median profiilissa. Liikkuvien palveluiden henkilökunta voi esittää idean siitä, että jokainen jakaa joulutervehdyksen omalla sosiaalisen median tilillään. Jos jakamisen taito on päässyt unohtumaan, voidaan siinä opastaa. Samankaltainen toteutusvinkki voi olla myös se, että jaetaan kirjavinkki

omille seuraajilleen ja läheisilleen. Kirjan kuvan ja esittelytekstin jakaminen on matalan kynnyksen postaus ja sitä kautta voi myös itse saada uutta luettavaa!

◆ Materiaalivinkit:

- <https://tekijanoikeus.fi/tekijanoikeus/>

Liite 2. Teemahaastattelun kysymykset ja teemat Mikkelin seutukirjaston työntekijälle

- Mikä on liikkuvien palveluiden perusidea?
- Kuinka kauan liikkuvat palvelut olleet toiminnassa?
- Kuinka monta työntekijää liikkuvissa palveluissa työskentelee?

Mediakasvatussuunnitelman hyödyntäminen:

- Ovatko liikkuvat palvelut jo hyödyntäneet mediakasvatussuunnitelmaa? Miten? Jos ei, aikooko? Millaisia ideoita sen kanssa on jo valmiina?
- Millaisia toiveita teillä on mediakasvatussuunnitelmaan liittyen? Jotain, mitä ei ole itse ehditty toteuttaa mutta on ollut ideoissa tai puheissa.
- Onko mediakasvatusta tarvittu usein liikkuvien palveluiden toiminnassa?

Liikkuvien palveluiden aikuisasiakkaat:

- Kuinka monta aikuiskävijää liikkuvien palveluita käyttää esim. Kuukauden aikana?
- Minkälainen ikähaitari aikuisissa kävijöissä on liikkuvien palveluiden palveluissa?
- Mitkä ovat liikkuvien palveluiden kohderyhmät aikuisissa?
- Onko jokin erityinen kohderyhmä, johon kiinnitetään erityistä huomiota palveluita miettiessä?
- Onko asiakkailta tullut toiveita esim. Digiopastuksen tai muun mediakasvatukseen liittyvät tapahtuman järjestämisessä?
- Pyytävätkö aikuiset apua liikkuvien palveluiden pop up-kirjastoissa mediakasvatukseen liittyen eli esim. Puhelimen tai jonkin muun laitteen kanssa, kuten perinteisesti kirjaston tiskissä?

Liikkuvien palveluiden yhteistyökumppanit ja sosiaalinen media:

- Millaisia yhteistyökumppaneita liikkuvien palveluiden kanssa tällä hetkellä toimii mediakasvatukseen liittyen?
- Miten yhteistyö on sujunut?
- Millaisia yhteistyökumppaneita liikkuvat palvelut kaipaisivat?
- Miten liikkuvat palvelut näkyvät sosiaalisessa mediassa?
- Onko liikkuvilla palveluilla omia sosiaalisen median tilejä?

Vuosikello ja sen kommentointi:

- Millaiset teemat mediakasvatukseen liittyen ovat teidän mielestänne tärkeitä?

- Millaisia teemoja toivoisitte mediakasvatussuunnitelmaa hyödyntävässä vuosikellossa olevan?
- Onko vuosikellon rakenne hyvä?
- Muita kommentteja?

Liite 3. Teemahaastattelun kysymykset ja teemat Porin kaupunginkirjaston työntekijälle

Mediakasvatussuunnitelma ja sen käyttö:

- Millaisia konkreettisia toimia mediakasvatussuunnitelma on tuonut aikuisten kirjastopalveluihin ja tapahtumiin?
- Käytetäänkö mediakasvatussuunnitelmaa aktiivisesti esim. Tapahtumien suunnittelussa?
- Onko kirjastoauto Ursulassa tai sen palveluissa hyödynnetty mediakasvatussuunnitelmaa jotenkin?
- Jos ei, voisiko mediakasvatusta tuoda kirjastoauton palveluihin?
- Onko mediakasvatusta hyödynnetty jossain muualla kuin kirjaston tiloissa?
- Millaisia mediakasvatukseen liittyviä tapahtumia on tällä hetkellä suunnitteilla?

Mediakasvatussuunnitelman kehittäminen:

- Onko mediakasvatussuunnitelmaa käyttäessä tullut jotakin kehitysideoita siihen liittyen?
- Puuttuuko siitä jotain tai onko jokin ylimääräistä?

Henkilökunnan osaamisen kehittäminen:

- Suunnitelmassa mainitaan että "suunnitelman voimassaoloaikana kehitetään henkilökunnan osaamista ja digitukea edelleen. Testataan uusia mediataitoihin ja -sisältöihin liittyviä tapahtumia ja palveluita aikuisille". Miten henkilökunnan osaamista kehitettiin konkreettisesti?
- Millaisia tarpeita osaamisen kehittämisessä on ollut eli onko henkilökunnalta tullut jotakin toiveita sen suhteen?

Vinkit Mikkeliin:

- Mikä aikuisten mediakasvatuksessa on toiminut erityisen hyvin?
- Mikä taas on jäänyt mieleen siitä, ettei sitä kokeilla enää uudestaan mediakasvatukseen liittyen?
- Millaisia mediakasvatukseen liittyviä teemoja pidätte tärkeänä?
- Onko muita aikuisten mediakasvatukseen liittyviä vinkkejä Mikkeliin?